

Юридичний Вісник України
ВСЕ ПРО ЗАКОНИ – В ОДНІЙ ГАЗЕТІ!
Загальнонаціональна правова газета
WWW.YVU.COM.UA

► № 8 (1567)

16–30 КВІТНЯ 2026 РОКУ

СТОП. 3

**Легалізація короткоствольної
нарізної зброї:
«за» чи «проти»**

▪ У ЦЬОМУ НОМЕРІ

Конституційність формування складу КСУ

► стор. 6–7

Як вийти з громадянства держави — агресора в умовах війни

► стор. 11–13

Корпоративне управління в умовах євроінтеграції:

У Тернополі відбулася
науково-практична конференція

► стор. 20–21

Архетип інституції Омбудсмана України

Або, Вартовий людських прав
у національній традиції

► стор. 22–23

Вибори в Болгарії — висновки для України

► стор. 24–25

Звіт та завдання Ради Союзу юристів України

► стор. 28–29

НАГАДУЄМО НАШИМ ЧИТАЧАМ!

Триває передплатна кампанія
на II півріччя 2026 року.

Передплата здійснюється
в усіх відділеннях Укрпошти
та безпосередньо в редакції
тижневика (в т. ч. онлайн).

ПЕРЕДПЛАТНИЙ ІНДЕКС: 21615

Легалізація короткоствольної нарізної зброї: «за» чи «проти»

І чи допоможе легалізація подібної зброї запобігати трагедіям, подібним до вбивчої небезпеці у столичній Деміївці? Ми констатуємо чимало думок як «ЗА», так і «ПРОТИ» чи щось на кшталт «Треба подумати». Дана ситуація стала полем активності прибічників свободи цивільного обігу зброї. Але необхідно поділитися деякими фактами і думками.

По-перше, абсолютно незрозуміло є позиція міністра МВС, якій став прибічником доступу до зброї. Назвати його думку професійною ні як не можна. До речі, за його каденції було ліквідовано єдиний професійний кримінологічний центр, що знаходився під крилом МВС, якій функціонував більше 30 років. Тому керівництво цього відомства стало діяти наосліп в питаннях, на кшталт доступу до зброї, впровадження тестування на поліграфові, адекватного реагування та профілактики злочинності тощо. Кримінологічні технології мають бути на озброєнні в органах поліції та мабуть, у всього силового блоку правоохоронців. Замість того, щоб розвивати ці технології, впроваджувати в суспільство кримінологічну культуру, відчувається певний популізм, що є наслідком невисокої кримінологічної культури.

По-друге, ніяк не можна заїмствувати зарубіжний досвід вирішення питання доступу до зброї. В кожній державі ці питання вирішуються по різному. Тим більше досвід США тут ні як не може бути прикладом, адже у світі, США є чи не на першому місці за кількістю критичного використання зброї. Тут є значний тінювий обіг зброї. І, як відомо, за статистикою ФБР, озброєні громадяни зупиняють терориста (або, точніше, «шутера») лише у 6% випадках протидії нападникам. В нас такої статистики не має.

На прикладі двох поліцейських, які спасали себе від шутера, напрошуються певні висновки. Службова підготовка поліцейських щодо охорони правопорядку вказує на те, чи є загалом готовність діяти професійно, та чи взагалі поліція здатна робити це належним чином. Можливо така службова поведінка є зразком типової професійної поведінки озброєної людини у випадку зіткнення з агресором. Натренована людина навряд чи буде вступати у перестрілку з шутером. На жаль питання доступу до короткостволу в нас не вивчалось ніколи. Тому наслідки легалізації такої зброї складно передбачити, бо велике значення матиме те, як на таку новацію відреагують українці. Адже це питання не вивчали ані противники цієї ідеї, ані її прихильники. А priori є припущення, яке вкорінено у ментальність більшості націй: чим більше зброї на руках, тим більше жертв (в тому числі самогубств та втрати життя з необережності).

Треба зазначити, що легалізація цієї зброї вимагає докорінного переосмислення певних норм кримінального закону, оновлення практики «перевищення меж необхідної оборони». Ба більше, ті, хто пресікає агресора, стріляє в нього через загрозу власному життю, будуть потім під кримінальним провадженням. Легалізація зброї має поширення не лише щодо самооборони від цивільних соціопатів, грабіжників або окупантів. Вона переверне весь формат взаємовідносин із поліцією, перевірками людей та авто. Зрозуміло, що поліцейські будуть змушені діяти за жорстким протоколом дій.

А щодо сьогоденної ситуації, стало відомо: генерал поліції Євгеній Жуков подав у відставку з посади начальника Департаменту патрульної поліції після скандалу з діями патрульних під час стрілянини в Києві. Це гідна професійна поведінка. «Вони погано зорієнтувалися та залишили у небезпеці поранених цивільних людей. Дуже ганебний випадок. Службове розслідування буде проведено і всі керівники будуть відповідати за такі вчинки», — зазначив він. Про неефективність і зловживання в системі надання дозволів на зброю не варто навіть говорити. Так, «Демеевський вчинок» вказав на ознаки неефективності правоохоронної системи. Внаслідок теракту загинули семеро людей, ще 14 людей отримали поранення. Демеевського стрільця ліквідовано. Про те популістичних подій ми побачили чимало. Хоча має триумфувати професійне розуміння і адекватна практика реагування на криміногенні ситуації в державі.

Підготував Віктор КОВАЛЬСЬКИЙ

■ НАШІ ВІТАННЯ!

ЦИМИ ДНЯМИ СВЯТКУЮТЬ
СВІЙ ДЕНЬ НАРОДЖЕННЯ

17 квітня —
Олександр СКРИПНЮК,
д.ю.н., директор
Інституту держави
і права ім. В. М. Ко-
рецького, професор,
академік НАПрНУ

22 квітня —
Ярослав ТЕСЛЮК,
суддя у відставці,
заслужений юрист
України

24 квітня —
Олександр БАНДУРКА,
д.ю.н., професор,
академік НАПрНУ,
заслужений юрист
України

25 квітня —
Наталія МАЛИШЕВА,
д.ю.н., професорка,
академік НАПрНУ,
заслужена юристка
України

29 квітня —
Борис ГУЛЬКО,
екс-голова Каса-
ційного цивільно-
го суду у складі ВС,
заслужений юрист
України

Колективи видавництв «Юрінком Прес» та «Юрінком Інтер» і редакція газети «Юридичний вісник України» вітають іменинників. Нехай нас завжди супроводжує успіх, здійснюються плани та сподівання, постійно зігриває тепло людської вдячності, а будні і свята наповнюються радістю, світлом і любов'ю рідних та близьких.

■ ДОКУМЕНТАЦІЯ

Про унікальні документи Національного архівного фонду

Оновлено правила віднесення документів Національного архівного фонду до унікальних. Набрав чинності наказ Міністерство юстиції України від 16.03.2026 № 685/5, яким внесено зміни до Методики віднесення документів Національного архівного фонду до унікальних.

Його мета — забезпечити єдині підходи до роботи з унікальними документами та підвищити якість їх збереження. Унікальні документи Національного архівного фонду — це особливо цінні матеріали, що мають значення для історії, культури та національної пам'яті. Їхнє збереження — важливе завдання держави.

Віднині розширено перелік документів, які можуть бути віднесені до унікальних; оновлені підходи до ведення облікових документів; деталізовані повноваження архі-

вів, бібліотек і музеїв у процесі виявлення унікальних документів; уточнені вимоги до заповнення облікових форм (у тому числі щодо персональних даних, грошової оцінки та страхування); запроваджено обов'язкове страхування унікальних документів після погодження переліків; врегульований порядок подання анованих переліків на розгляд Державної архівної служби України.

Підготував **Максим БОНДАР**,
за матеріалами Мін'юсту України

■ КОМУНАЛЬНА ПАУЗА

Плата за комунальні послуги враховуватиме статус пошкодженого житла

Власники зруйнованого майна/житла звільняються від сплати житлово-комунальних послуг. Ухвалений Президентом закон передбачає скасування нарахування плати за управління багатоквартирним будинком у разі, якщо будинок пошкоджений або зруйнований і не може використовуватися за призначенням.

Власники зруйнованого майна/житла звільняються від сплати житлово-комунальних послуг. Ухвалений Президентом закон передбачає скасування нарахування плати за управління багатоквартирним будинком у разі, якщо будинок пошкоджено або зруйновано і його не можливо використовувати за призначенням. Закон стосується квартир, нежитлових приміщень, гаражів, які зазнали руйнувань.

Власники пошкодженого чи знищеного житла звільняються від оплати окремих житлово-комунальних послуг у період, коли об'єкт фактично непридатний для проживання. Дату пошкодження/знищення та дату відновлення, комісії встановлюватимуть після обстеження. Вони фіксуватимуть категорію пошкодження, яка є підставою для: зупинення/поновлення нарахування плати за комунальні послуги та абонентське обслуговування; зупинення/поновлення нарахування або перерахунку/коригування плати за житлову послугу за рішенням зборів

співвласників; зупинення нарахування плати за житлово-комунальні послуги людям, чиє майно знищено та не підлягає відновленню; зупинення сплати податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, до ухвалення рішення щодо такої пільги з урахуванням вимог статей 12 та 266 Податкового кодексу України.

Під час воєнного стану й протягом року після його завершення, нарахування плати за комунальні послуги враховуватиме обставини пошкодження чи знищення об'єктів нерухомості в порядку, що пропонується. **Знищене житло:** нарахування плати припиняється з дати руйнування. **Житло непридатне для проживання:** плата не нараховується до моменту завершення ремонту або відновлення. **Фіксація збитків:** органи місцевої влади повинні зафіксувати стан житла протягом 30 днів.

Підготувала **Яна ХОЛОД**,
за матеріалами ВРУ

■ МІЖНАРОДНА ЮРИСДИКЦІЯ

Трибунал з розслідування злочину рф проти України

Міністр закордонних справ України Андрій Сибіга повідомив, що угоду про трибунал для рф підтримали вже 20 країн.

Так, Австрія офіційно повідомила Раду Європи про готовність приєднатися до Розширеної часткової угоди щодо Керівного комітету Спеціального трибуналу з розслідування злочину агресії рф проти України.

Рішення Австрії доводить загальну кількість країн, які бажають брати участь у Спецтрибуналі, до 20, включно із 19 державами-членами Ради Європи. Тепер документ про юридичне оформлення трибуналу щодо росії може бути винесений на голосування під час засідання Комітету міністрів Ради Європи, яке відбудеться у Кишиневі 14–15 травня. «Кожен новий учасник закріплює істину: правосуддя за злочин агресії проти України неминуче.

Ці історичні зусилля щодо притягнення до відповідальності зміцнюють наші позиції та повагу до міжнародного права у всьому світі», — наголосив Андрій Сибіга. Також очільник МЗС України повідомив, що до Розширеної часткової угоди про Керівний комітет Спеціального трибуналу з розслідування злочину агресії рф проти України приєдналась Франція. Готовність приєднатися до угоди підтвердили Ісландія та Польща, і що з підтвердженнями від 17 країн (на той момент) Україна офіційно перетнула мінімальний юридичний поріг, потрібний для винесення угоди на голосування.

Підготувала **Олена ЗАГОРОДНЯ**,
за матеріалами МЗС

■ ЗАКОНОТВОРЕННЯ

Про звільнення міністра внутрішніх справ

УВРУ зареєстровано проект постанови про звільнення міністра внутрішніх справ Ігоря Клименка. Про це йдеться на сайті парламенту.

Ініціаторами постанови виступили народні депутати Юлія Яцик, Сергій Рудик та Микола Галушко. Після розгляду керівництвом документ має бути переданий до профільного комітету. Далі постанову має розглянути комітет Верховної Ради. Лише після цього її можуть винести до сесійної зали для голосування народних депутатів.

Обговорення в комітетах може тривати від кількох днів до кількох тижнів залежно від складності питання. Ініціатива про можливе звільнення міністра з'явилася на тлі обговорення роботи правоохоронних органів. Окремі депутати наголошують на необхідності системних змін у секторі безпеки. Так, народна депутатка Юлія Яцик заявляла, що Україні потріб-

не «перезавантаження правоохоронної системи».

Водночас у політичному середовищі тривають дискусії щодо ефективності роботи силових структур. Нагадаємо, що 18 квітня у Голосіївському районі Києва невідомий відкрив стрілянину по людях. Після чого він увірвався у супермаркет та взяв заручників. Його ліквідували під час затримання.

■ КОМЕНТАРІ

Несподівана новина

Здивував коментар канцлера Німеччини Фрідріха Мерца у виступі в гімназії міста Марсберг, стосовно можливості угоди України з росіянами про здачу території України.

Він зазначив, що: «У певний момент Україна підпише угоду про припинення вогню; у певний момент, сподіваємося, мирний договір з Росією. Тоді може статися так, що частина території України більше не буде українською» — сказав Мерц. «Якщо президент Зеленський хоче донести це до власного населення та отримати для цього більшість, і йому потрібно провести референдум з цього приводу, то він повинен одночасно сказати народу: "Я відкрив вам шлях до Європи"», — заявив німецький канцлер.

Питання: до чого призведе юридичне закріплення права на анексію? Якщо ж Німеччина визнає порушення імперативних норм міжнародного права і підтримає російський наратив, то це бумерангом вдарить і по самій Німеччині. Імперативні норми загального міжнародного права (*jus cogens*) — це фундаментальні, найвищі за юридичною силою норми, прийняті та визнані міжнародною спільнотою загалом, відхилення від яких недопустиме. Вони захищають ключові інтереси людства, а будь-який договір, що суперечить їм, є нікчемним (ст. 53 Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 року).

Президент України Володимир Зеленський свого часу чітко заявляв: «Щодо червоних ліній, я, як президент і українці, як громадяни своєї країни, не буду порушувати свою Конституцію, а буду захищати суверенітет і нашу незалежність, захищаючи наших людей і нашу землю. Нам дуже не просто проти такого ворога битися, але ми воюємо за нашу незалежність, тому визнавати будь-які окуповані території російською федерацією ми не будемо. Це факт. Наші люди билися за це, наші герої гинули, скільки поранили, скільки всього сталося...» Юридичне закріплення російської анексії — це червона лінія, яку, сподіваюся ніхто не наважиться перетнути. Бо це буде вже не про Україну, а про останній цвях в труну світопорядку.

Підготував **Валерій ЧАЛИЙ**,
дипломат

Конституційність формування складу КСУ

Основоположним правовим актом, що окреслює засади функціонування держави та організації суспільного життя в Україні, є Конституція України. Її значення полягає не лише у визначенні меж влади, а й у забезпеченні прав, свобод і гідності кожної людини. Верховенство Конституції як основоположного джерела національного права забезпечує Конституційний Суд України, що «... є органом конституційної юрисдикції, який забезпечує верховенство Конституції України, вирішує питання про відповідність Конституції України законів України та у передбачених Конституцією України випадках інших актів, здійснює офіційне тлумачення Конституції України, а також інші повноваження відповідно до Конституції України».

Наталія СЮР,

адвокатка, кандидатка юридичних наук

Конституційний Суд України відіграє стратегічну роль у розвитку правової держави, забезпечуючи системну узгодженість правового порядку, зміцнюючи конституційну ідентичність та гарантуючи верховенство прав людини як найвищої соціальної цінності. Його рішення формують нормативну і доктринальну базу, на якій ґрунтується сучасна українська модель конституціоналізму, що інтегрується в європейський правовий простір.

Визначальна роль Конституційного Суду України покладає безпрецедентну відповідальність на суддів цього органу. Тому відбір суддів Конституційного Суду України пов'язаний із захистом конституційного ладу, забезпеченням верховенства права. Порядок відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду визначений Законом України «Про Конституційний Суд України».

Зокрема, у ньому визначено поняття «Дорадча група експертів (далі — ДГЕ)», яка «утворюється з метою сприяння суб'єктам призначення суддів Конституційного Суду в оцінюванні моральних якостей і рівня компетентності у сфері права кандидатів на посаду судді Конституційного Суду».

Дорадча група експертів, створена для здійснення конкурсного відбору на посаду судді Конституційного Суду України, насамперед повинна відповідати принципам конституційності, що зазначено і в пункті 2 статті 10-2 Закону України «Про Конституційний Суд України»: «Дорадча група здійснює свою діяльність відповідно до Конституції України, цього Закону та Положення про Дорадчу групу експертів (далі — Положення), яке розробляє та затверджує Дорад-

ча група». Конституція України встановлює вичерпний перелік суб'єктів призначення суддів Конституційного Суду України. Запровадження ДГЕ як обов'язкового етапу конкурсного відбору змінює конституційну процедуру, обмежує повноваження суб'єктів призначення та створює додатковий неконституційний бар'єр. Дорадча група експертів керується Методологією оцінювання моральних якостей і рівня компетентності у сфері права, яка розроблена й ухвалена самою Дорадчою групою експертів.

У тексті методології містяться формулювання, що не мають чітких критеріїв, допускають довільне трактування й суб'єктивне оцінювання, наприклад, у статті 2 «Критерії»: «Кандидат не відповідає показнику дотримання бездоганної поведінки в професійній діяльності та особистому житті, якщо він вчиняв будь-які неналежні дії або веде спосіб життя, що робить його недостойним займати посаду судді Конституційного Суду України, може завдати шкоди авторитету Конституційного Суду України». Положення про Дорадчу групу експертів та Методологія оцінювання моральних якостей і рівня компетентності у сфері права не є законами України, не носять загальнообов'язковий характер, можуть змінюватися самою Дорадчою групою експертів, не забезпечують належної правової визначеності, тому мають виключно допоміжний характер.

Отже, процедури ДГЕ базуються на невизначених критеріях: добросовісність, моральні якості, обґрунтовані сумніви, які не мають чітких юридичних меж, допускають довільне тлумачення та не містять вимірюваних стандартів. Це прямо суперечить статті 8

Конституції України та принципу правової визначеності. Практика Європейського суду з прав людини також вимагає передбачуваності правозастосування, чого не спостерігається в діяльності ДГЕ. Дорадча група експертів не є органом державної влади, не передбачена Конституцією України та не має конституційного статусу. Водночас вона фактично здійснює оцінювання кандидатів, формування обов'язкових висновків та блокування участі кандидатів у конкурсі, що означає здійснення владних функцій суб'єктом, який не наділений відповідними повноваженнями. Таке регулювання суперечить статті 5 Конституції України, статті 6 Конституції України та статті 19 Конституції України.

Фактично створено новий суб'єкт владного впливу, який не передбачений Конституцією України, що є неприпустимим у правовій державі. Дорадча група експертів не здійснила реєстрацію нормативно-правових актів та не затвердила Положення про Дорадчу групу експертів та Методологію оцінювання моральних якостей і рівня компетентності у сфері права в установленому законом порядку відповідно до Порядку подання нормативно-правових актів на державну реєстрацію до органів юстиції та проведення їх державної реєстрації та відповідно до вимог Закону України «Про правотворчу діяльність», інших чинних нормативних актів. А отже, діяльність Дорадчої групи експертів здійснюється всупереч установленому порядку діяльності юридичних осіб, застосування зазначених положень здійснюється всупереч Конституції України та не відповідає чинному законодавству України, що регулює правовий порядок діяльності юридичних осіб та застосування нормативно правових актів.

На офіційному сайті Конституційного Суду України зазначений розділ «Дорадча група експертів» та «Нормативні акти» Дорадчої групи експертів, опубліковані Положення про Дорадчу групу експертів та Методологія оцінювання моральних якостей і рівня компетентності у сфері права. Проте на сайті Міністерства юстиції в розділі «Нормативно-правова база» в статусі «зареєстровано» видавник документа Дорадча група експертів (Положення про Дорадчу

групу експертів та Методологія оцінювання моральних якостей і рівня компетентності у сфері права) не міститься. Згідно з даними Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань реєстрація Дорадчої групи експертів як юридичної особи також відсутня.

Таким чином, у зв'язку з відсутністю правової експертизи Міністерством юстиції України вбачається очевидна невідповідність положень Дорадчої групи експертів і Методології оцінювання моральних якостей і рівня компетентності у сфері права Конституції України та законодавству України, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року і протоколах до неї, міжнародним договором України, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, та зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції та праву Європейського Союзу (acquis ЕС), антикорупційної та гендерно-правової експертиз з урахуванням практики Європейського суду з прав людини. Діяльності Дорадчої групи експертів здійснюється з порушенням принципу пропорційності. Відповідно до пункту 1 статті 10-8 Закону України про Конституційний Суд України Дорадча група у строк не більше чотирьох місяців з дня отримання розглядає та вивчає подані документи, результати спеціальної перевірки, іншу інформацію та матеріали, отримані Дорадчою групою в процесі здійснення нею своїх повноважень, а також проводить співбесіду із кандидатами на посаду судді Конституційного Суду.

Така діяльність не передбачає здійснення самостійного пошуку, збору чи витребування будь-якої додаткової, у тому числі закритої, неперевіреної або такої, що не була належним чином долучена до матері-

алів кандидата, інформації. Дорадча група експертів виходить за межі визначених законом повноважень, зокрема шляхом самостійного пошуку інформації поза встановленими процедурами, використання недостовірних або неперевіраних відомостей, а тим більше інформації з обмеженим доступом без належних правових підстав, що є прямим порушенням принципів законності відповідно до статті 19 Конституції України, правової визначеності та заборони свавільного втручання у права особи.

Правопорядок України ґрунтується, зокрема, на презумпції невинуватості (стаття 62 Конституції України) та презумпції правомірності правочинів, закріпленій у Цивільному кодексі України.

Ці засадничі принципи є невід'ємними складовими верховенства права та поваги до гідності особи, у тому числі кандидата на публічну посаду. Ігнорування зазначених презумпцій у процесі оцінювання кандидатів викликає обґрунтоване занепокоєння з погляду дотримання стандартів справедливості процедур та поваги до людської гідності.

Дорадча група експертів відповідно до ч. 1 статті 10-2 Закону України «Про Конституційний Суд» повинна сприяти, а не здійснювати перешкоджання народіві України і її обраним у Конституційний спосіб органам законодавчої влади та органам державної виконавчої влади вчиняти народовладдя і правосуддя в Україні.

Таким чином, Дорадча група експертів не є органом державної влади, не передбачена Конституцією України та не має конституційного статусу. Формування складу Конституційного Суду України та відбір кандидатів на посаду судді Конституційного Суду України здійснюється в неправовий та неконституційний спосіб.

На гачку

Аналітики антикорупційних розслідувань оприлюднили матеріал про незвичайне судове засідання Вищого антикорупційного суду у справі Всеволода «заходи-положи» Князева.

Досліджували матеріали (відеозаписи) за результатами обшуків 16 травня 2023 року за місцем проживання суддів тоді Великої палати Ігоря Железного, Ірини Григор'євої і Жанни Єленіної. У цих суддів Великої палати під час обшуків знайшли ... мічені державні гроші, тобто кошти, які НАБУ контролювано передало Князеву в якості хабаря за рішення у справі Полтавського ГОК на користь Жеваго.

У суддів Єленіної і Григор'євої вилучили по 50 тисяч доларів міченими купюрами, а у судді Железного — 10 тис. доларів США. Серії і номери купюр співпадають! Тобто Князев у далекому травні 2023 році передав отримані від НАБУ кошти цим трьом суддям Великої палати. Якщо ви думаєте, що суддів звільнили за скаргами псевдоактивістів, які прагнуть справедливості та не можуть дочекатися вироку суду, то помиляєтесь. Дисциплінарних скарг на цих суддів немає, і НАБУ листом не надало ВРП матеріали досудового розслідування, а цих суддів не звільнили.

НАБУ також не має претензій до цих суддів, які голосували за ухвалення потрібного Жеваго рішення і одержали частину коштів, переданих як неправомірна вигода. Судді тоді Великої палати, а наразі ККС та КАС ВС, системно одержують великі кошти від звинуваченого у хабарництві Всеволода Князева і ... тиша через псевдоактивістів.

Справа в тому, що дуже зручно тримати суддів Великої палати на гачку, з їхнім розумінням про можливість подачі скарги у будь-який момент. У такому разі судді дуже вразливі до побажань псевдоактивістів та іноземців, бажаючи зберегти свою волю і право на відставку — готові на будь-які трюки на шкоду інтересам правосуддя. Звільненням Великої палати від такої залежності (зняття з гачка) може бути її ліквідація або істотна зміна її повноважень.

Підготовлено ГО Офіс очищення судової системи

Гостре питання про оплату гонорару

На старті власної практики я багато часу приділяла питанню залучення клієнтів та прагнула, щоб клієнтам було максимально комфортно працювати зі мною. В тому числі в контексті фінансових зобов'язань.

Тетяна ЛЕЖУХ,
адвокатка, правничка
асоціація «Добросуд»,
викладачка ВША НААУ

Саме тоді я отримала досвід співпраці з клієнтом, який не розрахувався за послуги. Мова йшла про достатньо серйозну суму на той час, а клієнт просто зник.

Такий досвід проходять більшість юристів на старті практики. І, безумовно, він має стати поштовхом до змін. Наразі в моїй практиці працює правило 100% передоплати за послуги.

З практики клієнт, який не сплатив передоплату схильний: затягувати процес; не виконувати рекомендації адвоката; писати/дзвонити адвокату в будь-який час; змінювати рішення щодо подальшого процесу або зникати.

Чому так? Насправді оплата за першу консультацію або передоплата — це фільтр, який демонструє: серйозність наміру; платоспроможність; готовність працювати.

Як варто працювати: встановити правило 50-100% передоплати; обговорити це питання з клієнтом на початку співпраці без додаткових пояснень і виправдань чому ви працюєте саме так. Не порушувати власне ж правило. І якщо клієнт після озвучених умов співпраці продовжує переконувати адвоката, що він точно оплатить послуги пізніше — це явний червоний прапорець. Розділяйте етапи, і пояснюйте клієнту фінансові аспекти кожного з них.

Виятки з правила передоплати можуть бути тільки за вашими правилами, не під тиском клієнта. І ще одне — передоплата ніколи не відлякує клієнтів. Вона відсіює тих, хто не схильний брати відповідальність за свої слова. І це правило, яке напряду впливає на ваш дохід.

Захист гарантій незалежності суддів

ВРП стала на захист гарантій незалежності судді та здорового глузду. Але до чого тут адвокат?

Вища рада правосуддя скасувала рішення Третьої дисциплінарної палати про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності за пунктом «а» ч. 1 ст. 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів». І це якраз той кейс, де ВРП стала на захист гарантій незалежності судді і здорового глузду.

Суть справи. Після третьої неявки адвоката-військовослужбовця до суду, суддя залишила заяву без розгляду, мотивуючи це тим, що особа, яка подала заяву, не має повноважень, адже, відповідно до ст. 7 Закону «Про адвокатуру і адвокатську діяльність» адвокат не може суміщати діяльність із військовою службою. Апеляція ухвалу скасувала — заяву розглянуто по суті за участю іншого адвоката, всі «щасливі». Але паралельно відбувся «дисциплінарний махач»: дисциплінарна палата притягує суддю до відповідальності; рада адвокатів — притягує адвоката за систематичне зловживання обов'язку зупинити дію адвокатського і на рік зупиняє; військова частина — теж притягає адвоката-військового за порушення Статуту ЗСУ.

І тут питання: а чи дійсно суддя помилилась? Ми ніколи не почуємо правову позицію Верховного Суду — такі ухвали не доходять до касації. Але судова практика є, а ЦПК такої підстави для залишення без розгляду не передбачає. При цьому, в ЦПК щодо суддів і правоохоронців встановлено пряму заборону на представництво інтересів у суді, тоді як військовослужбовці до цього переліку не віднесені. Закон про адвокатуру прямо забороняє суміщення з

військовою службою, але автоматично не зупиняє дію адвокатського. Статутом ЗСУ також заборонено суміщати.

Давайте будемо відверті: в умовах війни судді на місцях бачать деякі ризики глибше. І сьогодні відбувається процес генерації пов'язаної судової практики. Хоча щодо цього кейсу думки розійшлися. Одні кажуть, що однозначно не можна залишати без розгляду, інші кажуть, що це суддівський розсуд. Але ніхто не поспорить, що обов'язок перевірки повноважень безпосередньо пов'язаний із законністю рішення. Як прихильниця гарантій незалежності судді, я зайняла позицію, що притягати суддю за вмотивоване або скасоване рішення не можна.

Але і адвокати опинились в непростих умовах. З одного боку, заборона суміщати, з іншого — мобілізація і втрата заробітку, вихід зі справ, розрив з клієнтами, які сподівалися на допомогу. Одна справа — служба на умовах контракту, інша — примусова мобілізація. І що в такому випадку робити: внести зміни до ЦПК? Змінити підхід у законі про адвокатуру і дозволити адвокатам-військовим працювати? Дозволити суміщення, але обмежити представництво в суді? Питання на рівні балансу інтересів адвоката і військової служби і воно має бути вирішене справедливо, і точно не у спосіб «дисциплінарного махачу».

Право має адаптуватись до війни — не втративши баланс.

Підготувала **Ілона КАМІНСЬКА**,
за матеріалами ВРП

Битва за справедливість у Шостці:

Правосуддя поставило монополіста на місце

У місті Шостка відбулася подія, яку без перебільшення можна назвати «справою року» для кожного споживача комунальних послуг. Північний апеляційний господарський суд виніс доленосне рішення у справі № 920/1061/23(920/40/25), захистивши звичайну мешканку, Ніну Михайлівну Цибенко, від необґрунтованих фінансових апетитів теплового монополіста — ТОВ «Харківенергосермонт».

Вадим ЧУНЖИН,
адвокат

Ця справа — не просто про цифри в платіжках. Це про те, як колегія суддів у складі Доманської М. Л., Сотнікова С. В. та Остапенка О. М. майстерно розплутала складні «хитросплетіння» юридичних маніпуляцій та технічних недомовок.

Технологія обману проти сили закону. Монополіст роками звик диктувати свої правила, вважаючи, що статус «головного постачальника» дає йому право на автоматичне стягнення будь-яких сум. Проте апеляційний суд розбив цю самовпевненість об скелю технічних фактів. Документи «наосліп»: Суд встановив, що нарахування за опалення та гарячу воду часто не мали під собою реальної технічної бази. Належними первинними документами не підтверджено опалювальну площу будинку № 21 по вулиці Чернігівська в місті Шостка, інформація відносно площ щодо розподілення опалення.

Монополіст не зміг довести, що послуга була надана саме в тому обсязі, за який вимагав гроші. Не зміг пояснити що таке загадкові «будинкові потреби». Суд апеляційної інстанції дійшов висновку, що позивачем за первісним позовом не спростовано обставин того, що у багатоквартирному будинку в місті Шостка відсутні опалювальні прилади у місцях загального користування.

Перекладання тягара доказування. Якщо раніше споживач мав доводити, що він «не верблюд», то тепер суд чітко вказав: саме монополіст зобов'язаний надати беззаперечну технічну документацію на кожен копійку в рахунок. Немає документів — немає боргу. Перемога споживачів Шостки. Це рішення є тріумфом професіоналізму. Колегія суддів не просто формально розглянула папери, а захистила фундаментальне право споживача як слабшої сторони у відносинах із великим підприємством.

Київ має цифрову платформу всього міста

Презентовано Портал даних Києва — єдину міську платформу, де зібрані відкриті дані, дашборди та інтерактивні мапи. Для Києва це важливий крок у розвитку відкритості та сучасного управління містом.

Ми послідовно працюємо над тим, щоб міські дані були не просто оприлюднені, а структуровані, машиночитані, зручні для аналізу й корисні в практичному застосуванні. Фактично Портал об'єднав в одному середовищі інформацію, яка раніше могла бути розпорошена між різними ресурсами та форматами. Тепер тут можна знайти дані структурних підрозділів КМДА, районів і комунальних підприємств, а також побудовані на основі цих даних дашборди і мапи.

На Порталі вже доступні 84 набори даних і ми будемо збільшувати їх кількість. Також важливо, що Портал розробили з урахуванням міжнародних стандартів доступності. Тобто міська інформація має бути не лише відкритою, а й зрозумілою та зручною для різних користувачів. Дякую всім командам, які долучилися до реалізації цього проєкту.

Підготував Дмитро ПИСЬМЕННИЙ

Демократія не гарантує безпеку

Однак, демократія посилює безпеку через прозоре управління, верховенство права та підзвітність влади.

Саме ці механізми зменшують корупційні ризики, знижують ймовірність внутрішніх конфліктів і підвищують довіру суспільства та міжнародних партнерів. І хоча демократія сама по собі не є захистом від зовнішньої агресії, вона створює основу для стійкості держави, стабільності інституцій та надійних партнерських зв'язків.

Такий зв'язок чітко простежується і в межах Ukraine Facility: доступ до фінансової підтримки ЄС напряму залежить від впровадження реформ, які зміцнюють демократичні механізми, верховенство права та права людини — зокрема багатопартійну систему, антикорупційні інституції та підзвітність влади.

Експерт напряму «Місцеве самоврядування та децентралізація» Центру політико-правових реформ Олександр Бовш підтверджує: «Так, децентралізаційна реформа, яка безперечно сприяла поглибленню демократії, стала одним з інструментів, який посилив стійкість держави під час війни. Завдяки їй було забезпечено безперервність управління та надання адміністративних послуг, мобілізацію ресурсів та належну координацію дій на місцях, зокрема під час широкомасштабного наступу російської федерації».

Покажем є те, що після тимчасової окупації території України, рф системно демонтує здобутки децентралізаційної реформи, повертаючись до радянського адміністративно-територіального устрою, ліквідовуючи інститути місцевого самоврядування та запроваджуючи централізовану модель публічного управління». Зрештою, демократія не гарантує безпеку напряму. Але реформи, що зміцнюють інституції, є необхідною умовою для отримання фінансової підтримки та підвищують стійкість держави під час війни.

За матеріалами Коаліції Реанімаційний Пакет Реформ та Центру політико-правових реформ

Чи є ще правосуддя?

Київський апеляційний суд розглянув адміністрацію нинішнього ректора КНУ ім. Тараса Шевченка, Володимира Бугрова. Йому інкримінують те, що він начебто незаконно періодично користувався автомобілем свого сина (восьмирічний Фольксваген Гольф) і тим самим вчинив корупційне діяння.

Питання: якої шкоди Володимир Бугров завдав своїми діями державі і суспільству? Очевидно що жодної. Він не орендував цей автомобіль як ректор університету і тому не витрачав на його експлуатацію ні державних коштів, ні коштів ВУЗу. Справа очевидно є абсурдною по своїй суті, адже син періодично давав рідному батькові користуватись автомобілем, який знаходився у його приватній власності.

Виникає питання: хто і навіщо змусив співробітників НАЗК, поліції і прокуратури розслідувати дану справу? Яким би не було рішення, для усіх нас воно має вкрай важливе значення. Нам усім важливо знати наскільки об'єктивними і незалежними є наші суди і чи є ще в Україні правосуддя загалом?

Підготувала **Лара КОЗАЧЕНКО**,
за матеріалами КАС

Добра справа зайвою не буває

Директор Дипломатичної академії України Ігор Остах передав частину власної книгозбірні для відродження та поповнення бібліотеки Академії.

Серед видань — чимало цінних і особливо дорогих серцю іноземних книг, які Ігор Остах привіз із Канади та Лівану, де мав честь представляти Україну як Надзвичайний і Повноважний Посол. Ця ініціатива є не лише внеском у розвиток інтелектуального середовища Академії, а й важливим жестом спадкоємності знань і досвіду.

Запрошуються дипломати, дослідників долучитися до подібної ініціативи та передати до бібліотеки свої унікальні книги й сучасні дослідження, які охоплюють тематику міжнародних відносин і права, зовнішньої політики та історії.

Катування дитини в реабілітаційному центрі

На Одещині до суду передано справу про катування дитини в реабілітаційному центрі.

У закладі, де діти мають бути в безпеці, зафіксовано жорстоке поводження з 6-річним вихованцем. Обвинувальний акт уже в суді. Прокурори Білгород-Дністровської окружної прокуратури скерували до суду справу стосовно 48-річної колишньої виховательки центру реабілітації дітей. Їй інкримінують катування (ч. 1 ст. 127 КК України) — умисні дії, спрямовані на подіяння сильного фізичного болю та моральних страждань із метою примусу або покарання.

У грудні 2025 року, за даними слідства, між працівницею закладу та дитиною виник конфлікт. Реакція дорослої була жорстокою: вона стягнула хлопчика з дивану,

вдарила по голові й потягла за руки сходими. Унаслідок цього дитина отримала численні садна та забої. Встановлено, що навіть попри плач і прохання зупинитися, обвинувачена продовжувала дії, які спричинили не лише фізичний біль, а й суттєві моральні страждання та приниження.

На період досудового розслідування жінку відсторонили від посади, а згодом вона звільнилася за власним бажанням. Нагадуємо: відповідно до ст. 62 Конституції України особа вважається невинуватою, доки її вину не буде доведено в суді.

Підготувала **Олена КРАВЧЕНКО**,
за матеріалами ОГПУ

Засмічення земель у Києві

Прокурори Київської міської прокуратури завершили розслідування та скерували до суду обвинувальний акт щодо голови правління ПрАТ «Київспецтранс» у справі про масштабне засмічення територій у столиці.

За даними слідства, підприємство мало забезпечувати вивезення відходів на офіційно відведений полігон у Голосіївському районі. Втім, фактично сміття системно звозили не лише в його межах, а й на прилеглі землі, які не призначені для цього. Йдеться про сільськогосподарські ділянки, рекреаційні зони, а також території поруч із житловою та громадською забудовою.

Упродовж майже п'яти років ці території використовували як продовження полігону, створюючи вигляд законного складування відходів. У результаті значні площі навколо офіційного звалища перетворилися на несанкціоновані сміттєзвалища.

Слідство вважає, що саме через службову недбалість керівника стало можливим таке використання земель, коли сміття системно звозили не туди, де це дозволено. Унаслі-

док таких дій, що тривали майже 5 років, докільню та територіальній громаді Києва завдано збитків на суму понад 1,3 млрд грн. Дії обвинуваченого кваліфіковано за ч. 2 ст. 367 КК України — службова недбалість, що спричинила тяжкі наслідки. Окрім цього, в інтересах держави прокурор заявив цивільний позов про відшкодування всієї суми завданих збитків — понад 1,3 млрд грн.

Як вийти з громадянства держави — агресора в умовах війни

«**Д**ва найбільших тирані на землі — це випадок і час» — цей вислів відомого німецького просвітника Йоганна Готфріда Гердера досить давній, проте настільки вдалий, що застосовується до багатьох ситуацій і до сьогодні. Зараз він особливо близький тим, хто нещодавно набув українське громадянство і не встиг позбутися іноземного, особливо якщо таким є громадянство рф чи рб. Випадком у цій ситуації є найбільша війна у Європі за часів Другої світової. А ось час — це встановлений українським законодавством дворічний строк, протягом якого особа зобов'язана вийти з іноземного громадянства.

Микола ЄРЕМА,
адвокат, юрист ЮФ INTEGRITES

Від тимчасового посвідчення до паспорта

Щоб зрозуміти проблему, достатньо знати лише кілька нюансів процедури набуття українського громадянства. Перший нюанс: Коли іноземець набуває громадянства України, то зазвичай отримує «тимчасове посвідчення громадянина України» (ТПГУ). По суті, це аналог паспорта, але ще не паспорт. Документ виконує 2 завдання: посвідчує особу і підтверджує українське громадянство, доки особа не вийшла із попереднього. Тобто, власник ТПГУ — це вже громадянин України. Другий нюанс: При набутті громадянства України іноземець зазвичай подає зобов'язання припинити іноземне громадянство. Строк виконання зобов'язання — 2 роки з моменту набуття українського громадянства. Третій нюанс: За загальним правилом, припинення іноземного громадянства — це підстава для видачі особі паспорта громадянина України замість тимчасового посвідчення. Якщо ж особа не виконує зобов'язання припинити іноземне громадянство у встановлений строк, для нього/неї можуть цілком законно скасувати рішення про оформлення громадянства України.

Для громадян України, які не встигли до початку повномасштабного вторгнення вийти з громадянства рф чи рб, ситуація складається так, що вийти з попереднього громадянства вони не можуть. Представницькі органи цих держав в Україні не працюють, поїздка до цих держав неможлива або небезпечна, подання заяви про вихід через треті країни недоступна через юридичні та економічні перешкоди. Не вийти також не можна, адже наслідком цього буде втрата громадянства.

Саме тут у нагоді став би декларативний спосіб виходу з іноземного громадянства. Проте на практиці декларації від власників ТПГУ або не приймають взагалі, або приймають, але врешті у видачі паспортів відмовляють. Декілька петицій на сайті Електронних петицій до Президента України (одна з яких вже набрала майже 3000 голосів із 25000 необхідних) показують, що проблема не надумана. Люди просять зобов'язати Державну міграційну службу приймати декларації.

Декларація

Згідно із законом, декларація про відмову від іноземного громадянства — це документ, у якому іноземець, який зобов'язався припинити іноземне громадянство і має незалежні від нього причини неотримання документа про припинення іноземного громадянства, засвідчує свою відмову від громадянства іншої держави.

Фактично, декларативний вихід — це не зовсім вихід, а нове зобов'язання — повернути іноземний паспорт до уповноважених органів цієї держави, не користуватися правами і не виконувати обов'язків, передбачених її законодавством для громадян цієї держави. Наслідком невиконання зобов'язання є втрата громадянства України. Найбільша перевага декларації полягає в тому, що вихід із громадянства, як і пов'язана із цим взаємодія з владними органами рф / рб, від особи не вимагаються. Проте є і недолік — декларативний спосіб доступний не всім.

Хто може подати декларацію?

Закон надає право на подання декларації іноземцю:

- у якого існують незалежні від нього причини неотримання документа про припинення іноземного громадянства;
  - якого визнано біженцем або якому надано притулок в Україні;
  - який отримав посвідку на тимчасове проживання на підставі ч. 20 ст. 4 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства»;
  - який в установленому законодавством України порядку уклав контракт на проходження військової служби у ЗСУ;
  - який має визначні заслуги перед Україною, або прийняття якого до громадянства України становить державний інтерес для України;
  - який в установленому законодавством України порядку проходить військову службу за контрактом у Збройних Силах України та нагороджений державною нагородою України;
  - який є громадянином держави, визнаної ВРУ державою-агресором або державою-окупантом, та зазнав переслідувань.
- Решта категорій та їх детальні описи наведені у статті 1 Закону України «Про громадянство України».

«Причина» та її «незалежність»

Найбільше питань на практиці виникає саме з першою категорією декларантів — тих, хто мають незалежні від них причини неотримання документа про припинення іноземного громадянства.

До них закон відносить три випадки:

- Невидача особі, в якій уповноважені органи держави її громадянства прийняли клопотання про припинення іноземного громадянства, документа про припинення громадянства особи у встановлений законодавством іноземної держави строк (крім випадків, коли особі було відмовлено у припиненні громадянства (підданства) чи протягом двох років з дня подання клопотання, якщо строк не встановлено.
  - Відсутність у законодавстві іноземної держави процедури припинення її громадянства (підданства) за ініціативою особи.
  - Нездійснення такої процедури.
- Найменше проблем у декларантів, що підпадають під перший випадок. Якщо ви

встигли звернутися до уповноважених органів рф / рб із заявою про вихід із громадянства, і у вас є документи, які це підтверджують, а уповноважені іноземні органи не надали вам відповідь у встановлений строк, ви маєте право подавати декларацію. Головне — правильно підтвердити факт звернення. Проте навіть у такому випадку вам не гарантовано успіх у ДМС. А от відмову міграційників у суді оскаржити можна. Ба більше, вже є декілька успішних прикладів рівня першої інстанції: рішення Івано-Франківського ОАС від 07.11.2022 у справі № 300/3429/22 та Львівського ОАС від 03.01.2023 у справі № 380/13527/22.

Другий випадок, відсутність процедури, є менш поширеним, і зазвичай про такі обставини відомо ще в момент набуття громадянства, а тому з ним не виникає особливих проблем. Підтвердження цього — відсут-

Отже, з позиції суду в цих справах, якщо уповноважені органи іноземної держави приймають заяви про вихід із громадянства, хоча й за межами території України, це виключає наявність вказаної підстави для подання декларації. Такий підхід видається невинуватим. Це класичний прояв формалізму, оскільки не враховуються ані ідеї закону, ані ті реалії, в яких зараз опинилися декларанти.

Щодо ідеї закону, варто звернути увагу на формулювання. Йдеться про «нездійснення процедури виходу» без жодних додаткових уточнень. Звідси і два можливі варіанти застосування норми. Конфлікт інтерпретацій очевидний. За наявності колізії ДМС і суди мали б керуватися загальними нормами і принципами права, в першу чергу — принципом верховенства права. Те, що зараз демонструють ДМС і суди, натомість є нічим іншим, як порушенням вказаного принци-

Наразі суди демонструють формальний підхід, звертаючи увагу виключно на абстрактну діяльність органів рф / рб за межами України, проте не перевіряючи, чи дійсно в особі існує реальна можливість за конкретних обставин здійснити у дворічний строк вихід з іноземного громадянства. Додається і суто процесуальний момент, який чомусь досі ігнорувався — в адміністративних справах обов'язок щодо доказування правомірності свого рішення покладається на відповідача. Тобто, якщо ДМС як відповідач вважає, що його відмова правомірна, а процедура припинення іноземного громадянства здійснюється, то саме ДМС зобов'язана навести конкретне обґрунтування, у якому випадку декларант міг вийти з іноземного громадянства протягом встановленого строку (в яку державу він мав можливість поїхати, до якого органу мав право звернутися із заявою про вихід, у який строк мав право отримати відповідь на свою заяву). Наразі такої лінії обґрунтування ми не бачимо.

Однозначно, практичні підходи суду і ДМС мають бути переосмислені. Більш послідовним і таким, що відповідає духу верховенства права, виглядає саме підхід, за якого припинення роботи консульств рф / рб в Україні і пов'язана з цим неможливість подання заяви про вихід із громадянства є достатньою підставою для подання декларації на підставі нездійснення такої процедури. Людина, особливо та, яка вже набула громадянства України, не повинна потрапляти у ситуацію, коли їй відмовляють у прийнятті декларації лише через те, що з незалежних від неї причин змінилися обставини, і вона не може припинити своє попереднє громадянство. Єдиний можливий варіант законної відмови — якщо в особі є конкретний варіант для подання заяви про вихід із громадянства, і відсутні будь-які перешкоди для такого подання (в тому числі об'єктивні ризики зазнати переслідування за межами України). Але цей варіант має бути доведений саме ДМС, з урахуванням конкретних обставин і можливих варіантів поведінки декларанта.

Ще один продукт судової практики — висновок про те, що обов'язковою передумовою для визнання причини неотримання документа про припинення іноземного громадянства незалежно від особи, є факт звернення / прийняття клопотання такої особи уповноваженим органом держави її громадянства. Приклади: рішення Кіровоградського ОАС від 27.06.2022 у справі № 340/2273/22, Івано-Франківського ОАС від 07.11.2022 у справі № 300/3429/22

Якщо ви встигли звернутися до уповноважених органів рф / рб із заявою про вихід із громадянства, а уповноважені іноземні органи не надали вам відповідь у встановлений строк, ви маєте право подавати декларацію.

ність судових спорів щодо цієї підстави щонайменше за останні 6 місяців.

А ось третій випадок, нездійснення процедури, зараз цікавить більшість декларантів. Стосується він тих, хто через війну не встиг і не може звернутися до уповноважених органів іноземної держави із заявою про вихід із громадянства. Якраз ці люди адресують Президентові більшість петицій.

▮ Проблема «нездійснення»

Формально нездійснення процедури виходу може трапитися через:

- припинення діяльності посольств / консульств іноземної держави в Україні (нездійснення в Україні);
- повне її призупинення або скасування у державі попереднього громадянства декларанта (нездійснення за кордоном).

Зараз суди більше схиляються до другого підходу. Приклади: рішення Харківського ОАС від 07.12.2022 у справі № 520/7765/22 та Волинського ОАС від 11.01.2023 у справі № 140/7368/22. Суд звертає увагу на два моменти: відсутність відомостей про те, що процедура відмови від громадянства рф була скасована, та необґрунтованість неможливості відмови від громадянства рф через консульську установу рф у будь-якій третій державі.

п, оскільки фактично за умов різних варіантів тлумачення норми до особи застосовується найменш сприятливий варіант. Вже знайома нам ситуація за рішеннями ЄСПЛ у справах: «Шокін проти України» та «Серков проти України», де незастосування підходу, який був би сприятливішим для заявника, коли у його справі законодавство припускало неоднозначне тлумачення, було визнано порушенням Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Щодо реалій, у яких опинилися декларанти, то здебільшого у них закінчився строк дії закордонного іноземного паспорту, відсутня можливість оформити український закордонний паспорт (він не видається, якщо у людини замість паспорта є ТПГУ), відсутня особиста, економічна, а іноді й юридична можливість виїхати в третю державу (відсутні візи, посвідки, тощо). Навіть якщо виїзд до третьої держави можливий, у більшості випадків вимагається оформити постійне проживання у такій державі для того, щоб отримати змогу подати заяву про вихід із громадянства до консульської установи. У більшості також відсутня можливість виїхати до держави свого попереднього громадянства, оскільки люди ризикують стати жертвою переслідувань (за донат на ЗСУ чи пост у соцмережах можна вже не повернутися).

та Волинського ОАС від 11.01.2023 у справі № 140/7368/22. Запропонована конструкція щонайменше дивна, адже звернення до уповноважених органів у випадку відсутності або нездійснення процедури припинення іноземного громадянства не має жодного сенсу, а іноді й неможливе. Для двох із трьох незалежних причин висновок повністю позбавлений логіки.

| Коли подавати декларацію?

У поєднанні з темою припинення іноземного громадянства всюди в законі згадуються два роки. Відомо, що це преклюзивний строк, можливість продовження чи поновлення якого законом не передбачена.

Проте, варто звернути увагу, на що саме особі дається цей строк. У визначенні поняття зобов'язання припинити іноземне громадянство вказано, що особа «протягом двох років з моменту набуття ним громадянства України, подає документ про припинення громадянства (підданства) іншої держави або громадянств (підданств) інших держав до органу, що видав йому тимчасове посвідчення громадянина України». В тому ж контексті два роки згадуються і в інших статтях закону.

Отже, два роки:

- стосуються припинення іноземного громадянства і подання документа про це до ДМС протягом двох років,
- формально не стосуються подання декларації про відмову від іноземного громадянства.

На практиці ДМС часто скасовує рішення про оформлення набуття громадянства України протягом першого місяця після закінчення вказаного дворічного терміну, не чекаючи на подання особою декларації. Зважаючи на це, ми рекомендуємо подавати декларацію, за наявності підстав для неї, у межах строку дії ТПГУ.

Проте за наявності поважних причин декларацію є сенс подавати поза межами дворічного строку, зважаючи на відсутність чітких вимог у цій частині. У такому випадку декларант має бути готовий пояснити, чому документ подано саме у такий строк, а не раніше. Цікавий приклад в цьому контексті — рішення Черкаського ОАС від 10.10.2022 у справі № 580/3264/22. З урахуванням відсутності в матеріалах справи доказів отримання позивачем повідомлення про прийняття його до громадянства України, суд дійшов висновку, що «позивачем пропущено дворічний термін покладеного на нього зобов'язання з подання деклара-

ції про відмову від громадянства іноземної держави з незалежної від неї причини». Не зрозуміло, чому суд дійшов висновку про існування «дворічного строку на подання декларації», проте врахування ним об'єктивних обставин неможливості більш раннього подання декларації в ДМС — це вагомий прогрес.

| Як подавати декларацію?

Процедура подання декларації не регламентована, що можна віднести до недоліків нинішнього правового поля. Проте це максимально її спрощує. Декларація може бути подана до ДМС як особисто, так і надіслана поштою. Краще здійснювати подачу особисто для мінімізації ризиків відмови з процедурних підстав. Відправка декларації поштою буде доцільною у разі суттєвих проблем із особистим поданням (наприклад, якщо декларацію особисто не приймають фізично).

Законодавство не передбачає підстав для неприйняття декларації, а тому у будь-якому разі декларацію мають прийняти, розглянути, і щодо неї має бути прийняте відповідне рішення. Строк розгляду декларації зазвичай складає 30 днів. Будь-які відхилення від такого порядку чи строків без об'єктивних на те причин є підставою для оскарження дій чи бездіяльності. Результат процедури — видача декларанту паспорта громадянина України. Проте на практиці досі спостерігається значний відсоток відмов у прийнятті чи врахуванні декларацій. В нагоді знову ж стає процедура оскарження.

Куди скаржитися? Рішення з питань громадянства можуть бути оскаржені до адміністративного суду. Ефективність такого оскарження вже продемонстрована рішеннями судів першої та апеляційної інстанції. Проте важливо перед поданням позову переконатися, що на етапі підготовки і подання документу декларант все зробив пра-

вильно. Порушення форми декларації або процедури її подання може бути підставою для відмови у задоволенні позову.

| Замість висновку

Питання виходу із громадянства держави-агресора в умовах війни (а на перспективу — і протягом деякого часу після її завершення) є дійсно непростим. Відмови ДМС тут швидше правило, аніж виключення. Причин тому декілька, і одна з них — недосконалість законодавства. Профільний закон хоч і досить детально прописаний, проте містить розмиті категорії. З актуальністю оновлень теж не все добре: від неоновленої форми декларації, яка не враховує останню редакцію закону, до неврахування певних воєнних реалій процедури. Все це призводить до того, що у спірних ситуаціях ДМС часто займає консервативну позицію і відмовляє у видачі паспортів.

Виходом із ситуації може стати суд, який при неоднозначному тлумаченні закону має слідувати вимогам верховенства права та застосовувати сприятливий для особи варіант інтерпретації. У вирішенні подібних справ вже є позитивна динаміка, проте без помилок поки не обходиться. Справи в судах з новими, воєнними умовами з'явилися не так давно, і більшість з них перебувають на етапі розгляду у першій інстанції. Потрібен час, щоб їм дістатися до останньої — касаційної інстанції. Верховний Суд має все необхідне для того, щоб забезпечити єдність судової практики через встановлення нових правозастосовчих орієнтирів та виправлення помилок судів нижчих інстанцій. Роль Верховного Суду дійсно важлива, адже в перспективі ми говоримо про порушення прав людини та можливі позови до ЄСПЛ, а це, в свою чергу, питання міжнародного іміджу держави та додаткових витрат із українського бюджету.

Конкурс на честь пам'яті Юрія Лебедева

У II Щорічному конкурсі есе пам'яті Юрія Лебедева визначено переможців. Після дискусії журі та дешифрування робіт 1-е місце зайняла О. Сингаєвська; 2-е — А. Тітова; 3-є — Д. Михаленко.

Завдяки юридичній фірмі EQUITY, яка традиційно підтримує освітні заходи, переможці отримують грошові призи. Окремо, мамою Юрія Лебедева, юристки, адвокатки та випускниці юридичного факультету КНУ ім. Т. Шевченка, Мариною Лебедевою відзначені есе А. Щербини та М. Агаркової. Але найголовніше — це вшанування пам'яті тих, кому ми завдячуємо можливістю навчатися, працювати та зберігати гідність.

Конкурсна комісія складалась із М. Лебедевої, професора ННІ права та наукового керівника магістерської роботи Юрія — Олени Кохановської, викладачів ННІ права та однокурсників Юрія — О. Москалюка та Г. Дубова, а також Б. Бондаренка — викладача ННІ права, який протягом двох років був бойовим медиком. Тема цього річного конкурсу — «Конституційна дилема: між правом на життя та обов'язком захисту Вітчизни». Нагородження переможців відбулося 19.03.2026 року.

Юрій Лебедев закінчив КНУ ім. Тараса Шевченка за спеціальністю правознавство у 2008 року. 24 лютого 2022, в перший день повномасштабного вторгнення пішов у ТрО. Надалі службу продовжив в 23 окремому батальйоні спеціального призначення, який входив до складу Президентської бригади ім. гетьмана Богдана Хмельницького. Він загинув 28 січня 2024 року під час здійснення штурмових дій. Нагороджений орденом Богдана Хмельницького третього ступеня (посмертно).

Підготувала Лариса КОЗАЧЕНКО

Виїзд за кордон під виглядом музикантів

Генеральна прокуратура повідомляє про викриття схеми незаконного виїзду за кордон під виглядом музикантів. Прокурори Офісу Генерального прокурора повідомили про підозру громадянці України, яка організувала механізм незаконного переправлення чоловіків призовного віку через державний кордон.

Схема працювала наступним чином. Жінка реєструвалась як фізична особа-підприємець і діяла нібито у сфері культури. Вона підшукувала чоловіків, які не мали законних підстав для виїзду за кордон, і за грошову винагороду від 7 500 доларів США пропонувала їм «оформлення» як учасників музичних гуртів. Після цього вона подавала до Міністерства культури та стратегічних комунікацій списки таких осіб, вказуючи, що вони нібито беруть участь у благодійних концертах за кордоном. На підставі цих звернень Міністерство готувало та направляло до Державної прикордонної служби листи сприяння для перетину кордону. Ці листи ставали підставою для виїзду.

У результаті за такою схемою з України виїхали 28 осіб. До цього часу вони не повернулися. Ще 16 осіб планували виїзд аналогічним способом, але реалізувати його не встигли. Організаторці заочно повідомлено про підозру за ч. 3 ст. 332 КК України (Незаконне переправлення осіб через державний кордон України) Наразі вона перебуває за межами України. Проведено обшуки у колишніх працівників Міністерства, в тому числі у колишнього т.в.о. Міністра культури України, які погоджували відповідні листи, а також інших фігурантів. Перевіряється причетність посадових осіб Міністерства до цієї схеми.

Підготувала Марина СОКІРКО,
за матеріалами ОГПУ

Нові правила для використання армії за межами країни

Державна дума росії 14 квітня ухвалила в першому читанні законопроект, який значно розширює повноваження президента рф і дозволяє використовувати збройні сили за межами країни у ширшому переліку ситуацій, ніж це передбачалося раніше, що фактично створює додаткові юридичні підстави для зовнішніх військових операцій.

За документ проголосували 413 депутатів, при цьому не було жодного голоosu «проти» чи тих, хто утримався, що демонструє повну політичну підтримку ініціативи в межах нижньої палати парламенту рф. Про це відомо з публікації Deutsche Welle.

Суть законопроекту полягає у введенні поняття «екстериторіального використання» збройних сил, яке дозволяє застосовувати армію для захисту російських громадян за кордоном у випадках їхнього арешту, переслідування або утримання іноземними судовими чи міжнародними органами, з якими росія не має відповідних угод або не визнає їх юрисдикцію.

Ініціатива, підготовлена Міністерством оборони рф, формально прив'язується до

вже чинного законодавства про безпеку, де зазначено обов'язок президента захищати громадян росії, однак нові поправки розширюють і деталізують механізм реалізації цього положення.

Хоча конкретні сценарії застосування військової сили в документі прямо не прописані. Фактично, законопроект відкриває можливість для більш гнучкого трактування використання армії за межами росії, що викликає додаткову увагу до того, як саме ці норми можуть застосовуватися на практиці після остаточного ухвалення документа в наступних читаннях.

Підготувала Ольга КЛИМЕНКО,
за матеріалами UA.NEWS

Чверть століття виповнилось кримінальному кодексу України

Дух, буква, ревіталізація

► ЗАКІНЧЕННЯ. Початок у №7

1 квітня 2001 року Верховна Рада України ухвалила Кримінальний кодекс, який залишається чинним уже 25 років. З одного боку, це не надто тривалий період існування такого кодифікованого законодавчого акта. З іншого боку, особливо з огляду на суттєві, а подекуди й принципові соціальні трансформації, що відбувалися протягом цього часу, кримінальне право — у широкому розумінні цього поняття — виконувало і продовжує виконувати важливі завдання у забезпеченні функціонування держави. Це, своєю чергою, підкреслює необхідність постійної наукової уваги до його ключових властивостей і характеристик. Свої міркування з цього приводу висловлює завідувач лабораторії «Інновації у сфері кримінальної юстиції» Національного університету «ОЮА», доктор юридичних наук, доктор теології, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України, заслужений діяч науки і техніки України Є.Л. Стрельцов.

Essentia Juris — Contentum Legis

При аналізі єдності сутності та змісту не слід ігнорувати необхідність певного «розмежування» між сутністю (правом) і змістом (законодавством), а також класичного розрізнення між «духом» права та «буквою» закону (про що йтиметься далі). Ідеальним вважається стан, коли кримінально-правові ідеї знаходять точне закріплення у конкретній нормі/статті КК, тобто коли сутність реалізується (закріплюється) у змісті. Однак соціальна практика демонструє, що умови такого «збігання» реалізуються не завжди. Найскладніша ситуація виникає, коли зміст не відповідає сутності, тобто норма/стаття КК існує формально, але її «життя» обмежується декларативним рівнем (лише проголошена). Часто це залежить від форми викладення кримінально-правових положень у законодавчих приписах: навіть обґрунтовані «природні» правові положення, якщо вони подані у надто абстрактній формі, автоматично «змушують» правосвідомість зосереджуватися не на аналізі «сюжету», а на оцінці «кольорової гами» форми викладу. Подібні «непогодження» трапляються й у інших випадках. У будь-якому разі, спільним для всіх таких ситуацій є наявність суперечності між сутністю права та змістом закону, незалежно від причин її виникнення. Це потребує належної реакції, якщо ми прагнемо максимально поєднати сутність права та зміст законодавства.

Усвідомлення зазначеного дає підстави для постановки низки додаткових проблемних питань, розгляд яких сприяє більш глибокому аналізу цього соціально-правового феномену. Зокрема, якщо розглядати кримінальне право з використанням відомого логічного прийому *argumentum a contrario* («від супротивного»), воно, по суті, визначає межу свободи. Кримінальне право фіксує, що є «злом» — тобто кримінальним правопорушенням — і тим самим автоматично окреслює простір «добра» або допустимої поведінки, виключаючи з нього те, що не може вважатися «вільною» поведінкою. Інакше кажучи, якщо свобода, у широкому розумінні, є можливістю діяти, не порушуючи прав і свобод інших, то кримінальне право виступає зовнішнім контуром цієї свободи. Все, що не заборонено під загрозою покарання, залишається у сфері вільного вибору людини. Доцільно нагадати, що сам вибір вчинити або не вчинити кримінально-протиправне діяння також перебуває у сфері свободи, і тому будь-який вчинок, а тим більше протиправний, потребує обов'язкового встановлення свідомого, винного, кажучи «мовою» кримінального права, ставлення особи до нього. Кримінальне законодавство конкретизує цю межу свободи у своїх приписах, встановлюючи так звані «червоні лінії». Воно перетворює загальний принцип «не зашкодь» на конкретні кримінально-правові норми, де чітко визначено: де проходить межа допу-

стимої поведінки та яка «ціна» її порушення у вигляді санкції.

Jus — «право душі» (природне), *Lex* — «право пера» (позитивне) Це ще одна проблема, яка визначає рівень «буття права» та пов'язана зі співвідношенням природного і позитивного права. Вона є далеко не тривіальною, навіть з урахуванням переважної прагматичності сучасного загальнолюдського менталітету. Природний вимір права містить у собі, так би мовити, метафізичні аспекти. У зв'язку з цим, наприклад, кримінально-протиправне посягання може розглядатися як певний «метафізичний розрив»: це не лише порушення кримінально-правової заборони, а образно кажучи, акт вольового заперечення позитивного буття, момент, коли приватна воля протиставляє себе загальному Розуму (*Ratio*). У цьому сенсі злочинець руйнує не тільки закон, а й саму тканину соціальної реальності, вносячи хаос у світ порядку. З позицій природного права покарання розглядається як «відновлення істини». Відповідно до концепції Гегеля, покарання осмислюється як «заперечення заперечення»: кримінально-протиправне посягання виступає запереченням права, натомість покарання є запереченням цього заперечення, що забезпечує відновлення права в його ідеальному статусі. У цій теорії покарання не є соціальною «помстою» чи наміром виправлення, а радше «ритуалом» (процедурою) відновлення гармонії. Особливе значення має вина — центральний елемент складу кримінального правопорушення. Для «позитивістів» вина — це насамперед психічне ставлення до скоєного. Водночас прихильники природного права розглядають її як онтологічний стан: у широкому розумінні йдеться про визнання свободи волі людини як підстави її поведінки, відповідно до якої вона вчиняє діяння. За відсутності свободи волі кримінально-правові заходи зводилися б до своєрідної «соціальної ветеринарії», тобто до «дресування» небезпечних осіб. Основні положення представників позитивістської теорії є загальновідомими й не потребують окремого висвітлення в межах цієї публікації, проте розуміння цих позицій

з «обох» боків створює ґрунт для постійної дискусії. Більш предметне диференціювання природного та позитивного права залежить також від виду кримінально-правового правопорушення: в одних випадках більш виразно проявляється «природний» аспект, в інших — «позитивістський».

Зверну увагу на одне суттєве положення, яке, на мою думку, дозволяє знайти своєрідне «порозуміння» між позиціями природного та позитивного права. Воно полягає у наступному: кримінальне право, визначаючи суспільну небезпеку вчинку та «ґривовність» відповідної особи, проявляє свою природну сутність. Водночас кримінальне законодавство, закріплюючи заборону на таку поведінку та передбачаючи покарання у разі її порушення, у формі офіційного нормативно-правового припису чинного КК виявляє позитивний характер. Таким чином, поєднується онтологічна природа права — його «природність» — із законодавством, яке є

вості. Пара «дух — буква» дозволяє більш предметно характеризувати динамічну герменевтику цього процесу у практиці правозастосування, де «жива енергія» справедливості (дух) корегує формальну «обмеженість» тексту (букви), забезпечуючи реальну кримінально-правову охорону ключових суспільних цінностей та благ. З цієї позиції «дух» і «буква» постають як засадничі категорії правової науки: право, визначаючи сутність кримінально-правового припису, уособлює його дух, тоді як закон, формалізуючи цю сутність у зміст, виступає його буквою. Розуміння цього підкреслює надзвичайно важливе положення: будь-який розвиток, удосконалення або реформування законодавства має базуватися на обґрунтованій доктрині, яка повинна проходити необхідну суспільну апробацію та загалом користуватися підтримкою юридичної спільноти, зокрема її різних професійних сегментів, таких як законотворчі, теоретики та практики.

Наявність доктрини, що визначає основні положення відповідної галузі права у її статичній та динамічній площинах, створює сутнісний потенціал для розвитку законодавства та визначення його змістовних положень, які повинні бути формально закріплені.

«позитивним», тобто «покладеним» (від лат. *positum*), тобто створеним і зафіксованим волею законодавця. Інакше кажучи, в ідеальному варіанті сутність природного права реалізується у якісній позитивній формі закону, що відбувається внаслідок свідомого вибору законодавця. Наявність такого «погодження», або компромісу, між природним правом і позитивним законодавством дозволяє образно уявити стан гармонії суспільного життя, де «вовки ситі, і віви цілі».

Ratio legis praecedit scriptum legis — «Дух (сутність, «розуміння») закону передує букві закону». Ця класична юридична максима, що походить із традицій римського права, дозволяє виділити ще один важливий аспект проблеми, безпосередньо пов'язаний з попередніми міркуваннями та значною мірою визначальний для рівня дії права. Йдеться про співвідношення духу та букви кримінально-правових приписів, що відображає взаємозв'язок сутності та змісту кримінального права, його природного та позитивного характеру.

Сутність, умовно кажучи, виступає духом права — аксіологічним фундаментом, ідеальною стороною; зміст же через «букви» — нормативною оболонкою, матеріальною стороною процесу об'єктивізації справедливості.

Наявність доктрини, що визначає основні положення відповідної галузі права у її статичній та динамічній площинах, створює сутнісний потенціал для розвитку законодавства та визначення його змістовних положень, які повинні бути формально закріплені. Очевидно, що це може проявлятися у різних формах вираження — від традиційних та усталених до новітніх. Конкретні обставини можуть вказувати на необхідність доопрацювання доктринальних положень або на їхнє часткове відображення у законодавстві. Розуміння цього дозволяє стверджувати: продумана доктрина (каркас) виступає основою для розробки концепції (стратегії), завдяки якій ці «істини» можна максимально адаптувати до сучасних суспільних викликів. Водночас «гола» політична воля, «запізніле» пристосування теорії до вже запропонованих змін, бажання честолюбного наукового самоствердження або інші подібні мотиви не можуть лежати в основі реформування будь-якої галузі законодавства, особливо такої соціально чутливої та потенційно травматичної, як кримінально-правова. Сприймати закон як самодостатній текст означає ігнорувати фундаментальний факт: правова норма похідна, тоді як доктрина первинна. Без доктринального осмислення правова норма

«перетворюється» на пусту форму, позбавлену ціннісного орієнтира. Доктринальна ідея стає справжнім підґрунтям закону лише тоді, коли її концептуальне ядро проходить через природне середовище дискусії і набуває консенсусу у фаховому співтоваристві.

Безумовно, значна частина прогресу в розумінні сутності кримінального права та змісту кримінального законодавства залежить від рівня та спрямованості наукових досліджень. Наукові дослідження вирішують — або, принаймні, повинні вирішувати — низку проблем, які безпосередньо пов'язані з глибшим осмисленням цих категорій.

Слід також зазначити, що певні напрацювання у цій сфері здійснюються і представниками правоохоронних органів, зокрема в Офісі Генерального прокурора.

Усе це проявляється й при використанні міжнародного та зарубіжного досвіду в такій діяльності. Зокрема, інтеграція України у світову спільноту, насамперед у європейське середовище, об'єктивно потребує узгодження обов'язкових нормативних правил планування та реалізації значних соціальних процесів, що передбачає, образно кажучи, взаємну правову узгодженість. Водночас у такій діяльності необхідно дотримуватися принципового «методичного» правила: запозичення міжнародного та зарубіжного досвіду, навіть якщо воно є необхідним, не може здійснюватися у формі сліпого копіювання. Воно має поєднуватися з національними правовими традиціями, особливостями правозастосовної практики та соціально-економічними умовами. Механічне перенесення зарубіжних правових конструкцій без їхньої змістовної адаптації до національної правової системи може призвести до теоретичного нігілізму, породжувати суперечності у правозастосуванні та впливати на правосвідомість, що з часом здатне знижувати ефективність правового регулювання. Слід зауважити, що аналіз зарубіжного досвіду повинен слугувати лише корисною основою для вироблення власних, національно орієнтованих підходів до визначення теоретико-правових засад розвитку вітчизняного суспільства.

Ревіталізація кримінального права/законодавства. З огляду на викладені положення, звернемося до положень поступової повоєнної розбудови нашої держави. Такий розвиток потребує предметного аналізу багатьох його аспектів, зокрема правової системи, системи права та відповідної галузі права/законодавства. У будь-якому разі, цей період матиме загальну змістовно-організаційну спрямованість, що включає окремі етапи всередині нього. Повоєнний розвиток може

включати як планові процеси, так і непередбачувані події, що потребує цілеспрямованого визначення напрямків, за якими, зберігаючи сталі правові традиції, має розвиватися законодавство, зокрема кримінальне. Це — принципове питання, яке передбачає попередню прогнозованість напрямку розвитку. Наявність такого загального вектора є надзвичайно важливою, оскільки поняття, що використовуються сьогодні практично як синоніми, насправді мають різне значення. Наприклад, удосконалення законодавства є більш «технічним» процесом, який зазвичай виникає для усунення прогалин, наприклад, у кримінальному законодавстві та полягає у внесенні до нього відповідних кримінально-правових норм/ статей. Удосконалення законодавства має переважно інструментально-прикладний характер. Реформування, навпаки, передбачає значні, принципові зміни, що здійснюються «зверху вниз» або у зворотному напрямку. Таким чином, реформа кримінального законодавства зазвичай є плановим та прогнозованим процесом, спрямованим на приведення законодавства у відповідність до сучасних криминологічних реалій та/або міжнародних зобов'язань. У будь-якому випадку, реформування відзначається комплексним та системним підходом.

Водночас існує ще один напрямок трансформації законодавства — ревіталізація, яка передусім має забезпечувати відповідь на суспільний запит щодо справедливості права та його пропорційності в регулюванні й охороні суспільних процесів. Варто нагадати, що поняття «ревіталізація» походить від поєднання двох латинських коренів: *re-* — префікс, що означає відновлення, повторення або повернення, та *vita* — «життя». Це дозволяє трактувати ревіталізацію як «повернення до життя», «оживлення», або, у термінах соціально-правової науки, як трансформацію права. Таке розуміння сучасних вимог до перетворення правових норм в умовах оновлення державного розвитку видається найбільш раціональним і адекватним викликам сьогодення.

Разом із тим, слід підкреслити, що спроба інтегрувати різні напрями дослідження трансформацій права, згадані вище, разом із виділенням так званої тріади права, дозволяє звернути увагу на важливий аспект: кримінальне право, як і право загалом, характеризується певною фрактальністю (від лат. *fractus* — подрібнений, дробовий), яка проявляється через самоподібність, ієрархічність, масштабність та нелінійність. Безумовно, ці явища можуть

бути предметом більш детального дослідження, проте навіть стислий виклад зазначених положень підкреслює необхідність повернення права до його природної основи, де охорона прав і свобод людини визнається не менш важливою, ніж захист держави. Кожен із підходів до трансформації права — удосконалення, реформування, ревіталізація — передбачає різне співвідношення традицій та новацій. Так, удосконалення здебільшого «ігнорує» минуле, зосереджуючись на актуальних поточних проблемах та потребах. Реформування часто «заперечує» минуле, намагаючись побудувати «новий світ» на «руїнах старого». Водночас ревіталізація здійснює синтез: вона бере найкраще з правових традицій (наприклад, склад кримінального правопорушення як підстави кримінальної відповідальності, свідоме та винне ставлення до діяння) і поєднує це з сучасними новаціями (нові технології, міжнародні стандарти). Такий підхід можна образно уявити як «оживлення коренів для росту нових пагонів», що забезпечує гармонійне поєднання спадкоємності та інновацій у правовій системі.

Слід також виділити різну глибину перетворень, яку забезпечують ці підходи. Так, удосконалення здебільшого оперує формою: змінює формулювання норм, додає кваліфікуючі ознаки або модифікує вид покарання. Реформування впливає переважно на системний рівень, наприклад, через модифікацію системи Особливої частини КК. Зі свого боку, ревіталізація діє на рівні цінностей та духу права: вона змінює, наприклад, філософію покарання. Наприклад, замість принципу «ти порушив — держава тебе карає», запроваджується принцип «ти завдав шкоди людині або суспільству — ти маєш її виправити, щоб повернутися до життя».

Варто враховувати, що, бажаємо ми того чи ні, у воєнний час кримінальне право неминуче перетворюється на своєрідний «інструмент» виживання, що підтверджується як історичним, так і практичним досвідом: воно набуває жорсткого, умовно кажучи, «плакатного» характеру, часто карає за формальними ознаками. Навіть після відновлення миру кримінальне право зберігає значну частину своєї «каральності» спрямованості, орієнтуючись на минулий «досвід». Водночас необхідність, так би мовити, стабілізації суспільного стану та легітимізації влади вимагає, щоб громадяни знову пере-

коналися: кримінальний закон охороняє, а не лише карає. Ревіталізація, у цілому, сприяє (і повинна сприяти) зціленню суспільства та демонструвати, що навіть найбільш суворе право/законодавство розрізняє «помилку» від «наміру», а «травму» — від свідомого заповідання тілесних ушкоджень. Водночас ревіталізація повинна наочно демонструвати повернення у правове поле, коли право виводиться з режиму «надзвичайного стану» у режим «справедливого розвитку. Можна припустити, що якщо удосконалення робить закон «точнішим», а реформування — «іншим», то ревіталізація робить право більш справедливим, а закон у цьому контексті стає реальною формою його відображення та виконання соціальних функцій. Загалом, ревіталізація кримінального права — це його «оживлення» в умовах повоєнного розвитку; його зміст і форма, так би мовити, відповідають на суспільний запит щодо справедливості.

Висновок: Необхідність поєднання духу кримінального права та букви кримінального закону має передусім прагматичну мету: подолати розрив між формальною нормою та реальним відчуттям справедливості в суспільстві. У цьому контексті продумана ревіталізація виступає як сполучна ланка, «оживляючи» сухий текст кримінального закону та наповнюючи його змістом правових ідей, враховуючи при цьому наявність імперативізму, який, умовно кажучи, виступає обов'язковим «маркером» їхньої життєздатності, встановлюючи «узгодженість» між ідеєю справедливості та владним «наказом». Без такого синтезу кримінальне законодавство ризикує перетворитися або на недієву декларацію, або на інструмент механічного примусу, відірваний від потреб повоєнного відновлення. Саме тому такий підхід має стати фундаментом для переходу від «права сили» до «сили права». Сподіваємося, що саме так все буде відбуватися.

Цифровізація іде на допомогу

7 квітня, Верховна Рада України ухвалила законопроект №14005, спрямований на спрощення виконавчого провадження через цифровізацію.

Мета Закону — підвищення ефективності та оперативності виконання судових рішень і рішень інших органів шляхом цифровізації окремих стадій виконавчого провадження, автоматизації виконавчих дій, оптимізації процедур та скорочення строків їх здійснення, а також мінімізації впливу людського фактора і забезпечення прозорості відповідних процесів.

Що власне змінюється:

- автоматичне зняття арештів і виключення з Єдиного реєстру боржників після погашення заборгованості (для сум до 10 мінімальних зарплат);
- цифрова взаємодія між реєстрами для запобігання відчуженню майна боржниками;
- автоматичне оновлення даних у реєстрі боржників;
- обов'язкове підключення банків та інших відповідних суб'єктів до АСВП;
- взаємодія з системою обліку цінних паперів (арешт, інформація про рахунки тощо);
- чіткий порядок стягнення коштів із депозитних рахунків;
- поновлення виконавчого провадження без відкриття нового.

При цьому обов'язковим буде посилення соціальних гарантій, а саме: підвищено суму заборони звернення стягнення на єдине житло — з 20 до 50 розмірів мінімальної заробітної плати; заборонено стягнення єдиного житла військовослужбовців під час воєнного стану (з окремими винятками); у зонах бойових дій — зняття арештів і виключення з реєстру боржників за борги за ЖКП.

Усе це дозволить скоротити час здійснення виконавчих дій та зменшити присутність людського фактора. Фіксація дій в автоматизованій системі виконавчого провадження забезпечить прозорість і можливість контролю з боку Міністерства юстиції, судів і сторін провадження.

Бізнес перевірятимуть за єдиною процедурою

8 квітня 2026 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю)». За цим Законом суб'єктів господарської діяльності перевірятимуть за єдиною процедурою. Основна ідея законодавця — переорієнтація системи державного нагляду (контролю) з домінуючої на сьогодні карально-репресивної на превентивну і ризик-орієнтовану.

Олександр ГАРАГОНИЧ,
д.ю.н., доцент кафедри економічного права
та економічного судочинства ННІП КНУ ім. Т. Шевченка

Законом, зокрема, передбачається:

- визначення термінів, що містяться в Законі, зокрема: сфери державного нагляду (контролю), місцезнаходження, рейтинг суб'єктів господарювання, створення перешкод та інше;
- запровадження аудиту діяльності суб'єкта господарювання як окремого функціоналу, що дозволяє суб'єкту господарювання попередити порушення вимог законодавства, залучивши фахівців органу державного нагляду (контролю) або незалежної організації, уповноваженої у відповідній сфері господарської діяльності, з метою виявлення, попередження та усунення порушень вимог законодавства до початку здійснення планового заходу державного нагляду (контролю) та без застосування санкцій;
- залучення громадськості до розгляду звернень суб'єктів господарювання щодо оскарження дій (бездіяльності) посадових осіб та рішень органів державного нагляду (контролю), створення інституту громадських рад з питань державного нагляду (контролю), запровадження уніфікованої процедури оскарження розпорядчих документів та рішень щодо застосування санкцій, які приймаються посадовими особами органів державного нагляду (контролю);
- надання права органам державного нагляду (контролю) звертатися до суду у разі створення перешкод суб'єктами господарювання під час здійснення заходів державного нагляду (контролю);
- зобов'язання органів державного нагляду

(контролю) проводити навчальні заходи для суб'єктів господарювання щодо управління небезпеками (ризиками), роз'яснення причин їх виникнення, навчання управлінню ризиками з метою профілактики порушень та спрямування діяльності суб'єктів господарювання на відвернення небезпек;

- встановлення можливості збільшення періодичності здійснення заходів державного нагляду (контролю) відносно суб'єктів господарювання, діяльність яких віднесена до середнього та незначного ступенів ризику, на період дії укладеного суб'єктом господарювання договору страхування відповідальності за шкоду, яку може бути заподіяно навколишньому природному середовищу, життю, 2 здоров'ю та майну третіх осіб внаслідок порушення суб'єктом господарювання вимог законодавства;
- виключення неефективних та обтяжливих норм державного контролю.

З дня набрання чинності цим Законом втратить чинність Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності».

Партнерство заради майбутнього:

Нові горизонти розвитку правничої освіти

У сучасному освітньому просторі бібліотеки відіграють фундаментальну роль у забезпеченні якості освіти, розвитку науки та формуванні інтелектуального потенціалу суспільства. Особливої ваги вони набувають у закладах вищої освіти, де виступають не лише як сховища знань, а як інтегровані інформаційно-аналітичні центри, що забезпечують доступ до достовірних джерел, сприяють розвитку критичного мислення та формують академічну культуру.

Наукова бібліотека Київського університету права НАН України є яскравим прикладом такої трансформації. Вона функціонує як сучасний інформаційно-комунікаційний простір, що забезпечує здобувачів освіти та науково-педагогічних працівників доступом до електронних баз даних, фахових юридичних ресурсів і наукових публікацій. Водночас бібліотека надає професійну підтримку у пошуку, аналізі та верифікації інформації, формуючи навички, без яких неможлива підготовка сучасного правника - від інформаційної грамотності до здатності працювати з нормативно-правовими актами та науковими текстами. Бібліотечний фонд на сьогодні становить 150 тисяч примірників, серед яких найбільш широко представлена література з національного та міжнародного права, дисциплін соціально-гуманітарного циклу, зокрема, підручники та навчальні посібники, монографії, наукові збірники та науково-практичні журнали. Бібліотечні фонди поповнюються вітчизняними періодичними виданнями з питань правознавства, правничими часописами США, а також юридичними періодичними виданнями Польщі, Угорщини, Словаччини, Болгарії, Молдови, Грузії, Румунії, Сербії тощо.

Системне оновлення бібліотечних фондів є важливою складовою цього процесу. Завдяки співпраці з провідними українськими видавництвами, зокрема «Юрінком Інтер» та «Юрінком Прес», бібліотека постійно поповнюється актуальними підручниками, навчальними посібниками та науковими виданнями, що відповідають сучасному стану розвитку національного та міжнародного права.

Особливого значення в цьому контексті набуває освітній проект «Популяризація юридичної освіти та професії в колах учнівської молоді України», який є логічним продовженням місії університету та бібліотеки: поширення правничих знань і формування правової культури.

Проект реалізується через, на перший погляд, простий, але надзвичайно важливий механізм — безоплатне забезпечення навчальною юридичною літературою закладів загальної середньої та фахової передвищої освіти по всій Україні. Цей підхід покликаний усунути бар'єри у доступі до якісних освітніх ресурсів, які традиційно можуть бути недоступними для багатьох навчальних закладів, особливо у віддалених чи сільських регіонах.

Змістовне наповнення проекту має чітке правопросвітницьке спрямування. Учні отримують можливість працювати з виданнями з теорії держави і права, конституційного права, історії держави і права, що формує у них системне розуміння правових процесів, державних інститутів та механізмів реалізації прав і свобод людини.

І в цій, на перший погляд, простій моделі — глибока стратегія. Бо кожна передана книга це:

- можливість для підлітка вперше замислитися про право як професію і покликання,
- крок до формування правової свідомості та культури,
- інструмент для розуміння власних прав, обов'язків і меж відповідальності,
- а можливо, початок професійного шляху майбутнього судді, адвоката чи державного діяча.

Для Київського університету права НАН України ця ініціатива значно більше, ніж освітній проект. Це продуманий стратегічний крок, спрямований на створення живого зв'язку між університетом, наукою та суспільством. У центрі цієї взаємодії ідея відкритих знань: коли правнича освіта виходить за межі аудиторій і стає доступною кожному, хто прагне розуміти право, державу і власні можливості в сучасному світі.

Фактично університет формує нову модель взаємодії: не чекати, поки абітурієнт прийде до університету, а йти назустріч: до школи, до громади, до молоді. Саме так народжується довіра до освіти і з'являється усвідомлений інтерес до юридичної професії.

Підтримуючи такі проекти, ми формуємо покоління, яке не просто житиме в правовій державі, а братиме активну участь у її розбудові, утвердженні принципу верховенства права, забезпеченні прав і свобод людини та зміцненні інституційної спроможності держави. Адже сильна Україна починається з класної кімнати, з університетської бібліотеки, з книги, яка формує світогляд і закладає цінності.

Підготувала **Ірина СОПІЛКО**, спеціально для ЮВУ

Корпоративне управління в умовах євроінтеграції:

У Тернополі відбулася науково-практична конференція

Корпоративні спори займають особливе місце серед справ, які розглядають господарські суди, адже це не лише конфлікти між учасниками товариств. За кожною такою справою стоять інтереси підприємств, трудових колективів, кредиторів, інвесторів, а нерідко й стратегічні інтереси держави.

На цьому наголосила голова Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду Лариса Рогач під час відкриття науково-практичної конференції «Корпоративне управління в умовах євроінтеграції: сучасні виклики для судової системи» — заходу, що об'єднав суддів Верховного Суду, апеляційних і місцевих господарських судів, науковців, представників органів державної влади та фахового середовища, міжнародних експертів і юристів-практиків для обговорення актуальних питань корпоративного управління, судового захисту корпоративних прав та адаптації судової практики до європейських стандартів.

Голова КГС ВС зауважила, що ця конференція є частиною серії подій, які ВС проводить з нагоди 35-ї річниці від дня утворення господарських (арбітражних) судів України. На її думку, символічно, що один з ювілейних заходів присвячений саме корпоративній тематиці — адже корпоративні правовідносини завжди були і залишаються одним із ключових векторів діяльності господарської юстиції. Адже справи, пов'язані з оскарженням рішень органів управління,

виключенням учасників, захистом прав міноритарних акціонерів, а також корпоративні конфлікти в державних компаніях мають прямий вплив на стабільність господарського обороту та репутацію України як держави, у якій бізнес захищений законом і судом.

Голова КГС ВС наголосила, що якість, оперативність і передбачуваність судових рішень у корпоративних спорах безпосередньо визначають інвестиційну привабливість держави. При цьому відомо, що корпоративні правовідносини залишаються одним із ключових напрямів діяльності господарських судів і зумовлюють підвищену увагу до формування сталої та послідовної судової практики у цій сфері. Очільниця КГС ВС також підкреслила роль господарських судів у забезпеченні правової визначеності у сфері підприємництва, зазначивши, що саме через правозастосовну діяльність формується передбачуване ділове середовище і забезпечується захист прав учасників господарського обороту. Як відомо, відбувається певна еволюція корпоративного права в Україні і господарські суди відіграють

значну роль у формуванні інститутів корпоративного права, адже завдяки судовій практиці суттєво розвинулися такі важливі категорії, як фідучіарні обов'язки керівників та процедури squeeze out і sell out. Ці категорії ще декілька років тому були здебільшого теоретичними — сьогодні вони стають частиною живої судової практики.

При цьому спікерка зауважила, що запозичення європейського досвіду має поєднуватися з формуванням власних підходів, заснованих на українських реаліях, і що такі професійні дискусійні майданчики, як ця конференція, створюють можливість для відкритого обговорення проблемних питань, обміну досвідом та вироблення спільних рішень.

Вітальне слово також виголосив секретар судової палати для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів КГС ВС Олександр Баранець. Він виступив від імені спеціалізованої судової палати, наголосивши на значенні заходу в контексті підготовки до 35-річчя з часу утворення господарських (арбітражних) судів України та підкресливши важливість цієї дати для осмислення пройденого шляху і подальшого розвитку корпоративного права. Становлення корпоративних правовідносин в Україні відбувалося одночасно з формуванням системи господарських судів. На початковому етапі не існувало ані сформованої доктрини, ані сталої судової практики, тож значне навантаження лягло на суддів першого покоління, які фактично формували підходи до вирішення відповідних спорів з урахуванням змін у законодавстві. За його словами, корпоративне право пройшло цей шлях разом із господарською юрисдикцією — від перших спорів між засновниками акціонерних товариств до сучасних складних справ, зокрема щодо відповідальності керівників, позовів Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, захисту прав міноритарних акціонерів та виконання фідучіарних обов'язків. Він звернув увагу, що у складі КГС ВС функціонує судова па-

лата, яка розглядає корпоративні спори. За його словами, виокремлення такої палати свідчить про підхід законодавця до необхідності спеціалізації в цій категорії справ і передбачає їх розгляд суддями, які мають відповідну фахову підготовку.

Водночас Олександр Баранець підкреслив, що сучасні корпоративні спори стали складнішими за своїм змістом. Спікер зазначив, що під час їх розгляду судді нерідко працюють у розширених складах суду, зокрема у складі семи або дев'яти суддів, а формування правових позицій відбувається в умовах відсутності однотайності, через складні обговорення та наявність окремих думок, які згодом можуть бути покладені в основу нових підходів у судовій практиці. Олександр Баранець висловив переконання, що такі заходи, як ця конференція, сприяють формуванню сучасного бачення корпоративного права та його подальшому розвитку.

Із вітальними словами до учасників конференції також звернувся народний депутат України Іван Калаур. Окрему увагу він приділив еволюції корпоративних відносин в Україні, згадавши багаторічну традицію проведення спеціалізованих наукових заходів, присвячених цій тематиці. Водночас Іван Калаур зауважив, що сучасний етап розвитку корпоративного права характеризується новими викликами, зумовленими як євроінтеграційними процесами, так і умовами воєнного стану. У цьому контексті він підкреслив необхідність оперативної модернізації законодавства у сфері корпоративних відносин та висловив переконання, що поточні зміни стануть поштовхом до переосмислення підходів до корпоративного управління і подальшого розвитку цієї галузі права.

Загалом варто відзначити, що обрана тематика є надзвичайно актуальною, адже корпоративна реформа стосується не лише регулювання бізнесу, а й утвердження спільних цінностей — доброчесності, прозорості, балансу інтересів і передбачуваності правозастосування, які є основою стабільності держави. За 35 років господарські суди сформували високі стандарти здійснення правосуддя, забезпечуючи його якість і доступність. І навіть в умовах війни, економічної нестабільності та постійних законодавчих змін суди господарської юрисдикції демонструють стійкість, професійність і здатність забезпечувати справедливості у договірних відносинах та формувати передбачуване правове середовище для розвитку економіки.

Керівниця проекту «Гарантування дотримання прав людини при здійсненні правосуддя» Програми підтримки ОБСЄ для України Анна Тараненко відзначила актуальність тематики корпоративного управління в умовах євроінтеграції. Вона наголосила, що сучасні виклики, з якими стикається судова система, водночас відкривають можливості для її подальшого розвитку та вдосконалення. Спікерка також сказала про значення наукової дискусії для напрацювання рішень, що мають як теоретичне, так і практичне застосування, та акцентувала на важливості забезпечення прозорості й ефективності судового захисту. Анна Тараненко зауважила, що проект, який вона представляє, зосереджений на захисті прав людини, і зазначила про важливість дотримання прав людини під час розгляду відповідних питань, зокрема щодо захисту прав учасників корпоративних відносин.

Голова Господарського суду Тернопільської області Володимир Гевко відзначив спільні зусилля, докладені до організації конференції в м. Тернополі, яка стала вже другою подібною ініціативою.

Перша секція «Євроінтеграційні вимоги до корпоративного управління» відбулася під модерацією завідувачки лабораторії корпоративного права імені академіка Володимира Луця Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України Ліліани Сіжук. Учасники секції — головний міжнародний експерт проекту ЄС «Право-Justice» з питань неплатоспроможності та реструктуризації Арне Енгельс, суддя Великої Палати Верховного Суду Віталій Уркевич, доцент кафедри економічного права та економічного судочинства Київського національного університету імені Тараса Шевченка Олександр Гарагонич та провідний науковий співробітник Науково-дослідного інституту приватного пра-

ва і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України Богдан Деревянко.

Друга секція на тему «Судова система у корпоративних спорах: доказування, контроль і захист прав акціонерів» пройшла під модерацією секретаря профільної судової палати КГС ВС Олександра Баранця. Спікерами цієї сесії виступили суддя КГС ВС Ірина Кондратова, професорка кафедри цивільного права і процесу Донецького національного університету імені Василя Стуса Олена Беляневич, професор кафедри цивільного права та процесу Львівського національного університету імені Івана Франка Володимир Цікало та секретар першої судової палати Південно-західного апеляційного господарського суду Світлана Таран.

Завершальна четверта секція під назвою «Окремі питання управління та корпоративного контролю» відбудеться під модерацією проректорки з науково-педагогічної та навчальної роботи Приватного вищого навчального закладу «Інститут екології економіки і права» Тетяни Попович. До панельної дискусії долучилися професорка кафедри економічного права та економічного судочинства Київського національного університету імені Тараса Шевченка Олександра Кологойда, професор кафедри цивільного процесу цього ж університету та інші відомі юристи, зокрема Роман Майданик, Ольга Зозуляк та Віталій Махінчук.

Учасники обговорили питання гармонізації українського законодавства з правом ЄС, стандарти доказування у спорах щодо squeeze-out і sell-out, а також питання захисту прав акціонерів, реформування державних підприємств. Особливий інтерес викликало обговорення впливу новітніх технологій, зокрема штучного інтелекту, на сферу корпоративного управління.

Підготував **Лесь КУРІННИЙ**,
за матеріалами ВС

Архетип інституції Омбудсмана України

Або, Вартовий людських прав у національній традиції

Ідея Омбудсмана в українському правовому дизайні не постала як суто конституційна новела доби незалежності: її витoki укорінені в досвіді опору радянському режиму та формуванні альтернативних практик правозахисту. У 1970-х роках, за умов принципового заперечення самої можливості суспільного контролю над владою, національний дисидентський рух, передусім у постатях членів Української Гельсінської групи, набув обрису своєрідного «громадського Омбудсмана». Концептуальне осердя цього процесу виражається у класичній максимі «*Отне jus hominum causa constitutum est*» — право існує задля людини і набуває легітимності лише в міру служіння їй. У цьому сенсі правовий інститут Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини постає як завершення тривалої трансформації — від дисидентського правозахисту до конституційно закріпленого механізму парламентського контролю за додержанням прав і свобод людини.

Олександр ШЕВЧУК,

студент I курсу магістратури юридичного факультету
Чернівецького НУ ім. Юрія Федьковича, головний спеціаліст
Секретаріату Уповноваженого ВРУ з прав людини

Вартові прав людини без мандата: дисидентський прообраз

Дослідження витоків утвердження інституції Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (далі — Уповноважений, Омбудсман) неминуче виходить за межі формально-догматичного прочитання тексту Конституції України 1996 року й апелює до досвіду радянської доби, в якій саме право існувало у викривленій тоталітарним режимом формі, а будь-які прояви суспільного контролю над владою розцінювалися як загроза державному порядку. Роль Уповноваженого не була спонтанним витвором політичного компромісу періоду «конституційної ночі» 1996 року, хоча мала на меті дещо збалансувати сильну президентську вертикаль того часу. Попри те вона гартувалася у якісно інших, антагоністичних та абсолютно несумісних із засадами верховенства права умовах, себто у середовищі правозахисного дисидентства, яке в жорнах радянської репресивної машини перебрало на себе функцію суспільного нагляду за владою.

Каталізатором нового витка спротиву стало підписання СРСР в серпні 1975 року Заключного акту Наради з безпеки та співробітництва в Європі, більш відомого

як Гельсінські угоди, які партійне керівництво сприймало радше як дипломатичний жест, але українська інтелігенція прочитала його буквально як зобов'язання. Саме різниця в смисловій інтерпретації відкрила можливість для створення 9 листопада 1976 року в Києві Української громадської групи сприяння виконанню Гельсінських угод (Української Гельсінської групи), ідейним натхненником якої став письменник та філософ Микола Руденко. По суті, започатковано першу легальну правозахисну організацію в УРСР, а невдовзі її наступницею стала Українська Гельсінська спілка під проводом Левка Лук'яненка, що засвідчило сталість і неперервність правозахисного руху.

Програмні засади діяльності Української Гельсінської групи чітко окреслювалися у Декларації від 9 листопада 1976 року. Група прямо заявила про своє головне завдання, що полягало у фіксації та доведенні до відома урядів держав-учасниць Гельсінського процесу та світової громадськості фактів порушення прав людини в Україні. Інструментарій, яким вона послуговувалася, виглядав доволі прогресивним та включав триаду елементів протидії сваволі публічної влади: 1) прийняття письмових скарг від громадян та узагальнення інформації

про порушення прав людини; 2) її опрацювання та поширення поза державними кордонами відповідно до статті 19 Загальної декларації прав людини; 3) дослідження випадків утисків українців в інших республіках із подальшим наданням широкого розголосу. Вказаний комплекс заходів значно випереджав свій час, формуючи своєрідну парадигму сучасного правозахисного моніторингу. У своїй глибинній сутності подібна діяльність виходила за межі ситуативного чи точкового реагування на поодинокі порушення та набувала ознак послідовного спостереження за діями влади. Своєю чергою, саме здатність перетворювати розрізнені індивідуальні скарги на цілісну картину порушень і є тим концептуальним елементом, який згодом став ядром інституційної моделі омбудсманського парламентського контролю.

Особливої ваги набуває зміст Меморандуму №1 Української Гельсінської групи, датований груднем 1976 року, в якому окреслювався широкий спектр порушення прав людини радянського періоду. Йшлося насамперед про системний характер обмеження політичних і громадянських свобод, тиск на інакодумців, практики переслідування за переконання, випадки каральної психіатрії, а також про жорстокість вироків, зумовлених політичною доцільністю. Показовим видається опис в документації дисидентів умов утримання засуджених українських політ'язнів у виправно-трудових таборях Мордовії, де перебування супроводжувалися жорстким дисциплінарним контролем та тотальним нівелюванням людської гідності. Водночас у цих матеріалах видніється наскрізний лейтмотив діяльності Української Гельсінської групи, адже закладений у рядках посил: «Боротьба за права людини не припиниться доти, доки ці права не стануть щоденною нормою суспільного життя» став моральним дороговказом та світоглядним імперативом послідовного відстоювання прав людини в час становлення Української держави як незалежної.

Політико-правові трансформації кінця XX століття

Фундаментальним актом, що позначив вихід України з орбіти радянської правової інерції та започаткував інституціоналізацію демократичних механізмів, став Висновок № 190 (1995) Парламентської Асамблеї Ради Європи. Попри зовнішню формальність як умови набуття членства в Раді Європи, цей документ виконав явно екзистенційну функцію, оскільки задав напрям еволюції національної правової системи в руслі європейських стандартів і окреслив рамку її структурної перебудови.

Його нормативний імператив полягав у запровадженні інституту Омбудсмана як самостійного механізму демократичного контролю та в одночасному запереченні радянської моделі прокурорського «загального нагляду» як такої, що апіорі несумісна із сучасною доктриною прав людини. У цьому контексті Висновок № 190 виступив «розривом тяглості», делегітимізувавши практику державного самоконтролю під виглядом нагляду за законністю і закріпивши потребу відокремлення захисту прав людини від карально-репресивного апарату. Дихотомія між прокурорським наглядом і парламентським контролем, радше виходить за межі інституційної номенклатури та відображає зміну самої парадигми праворозуміння. У радянській моделі прокуратура, функціонуючи як універсальний інструмент «загального нагляду», була інтегрованою в єдину владну вертикаль і виконувала роль «державного ока», що діяло за принципом самовідтворення системи. За таких умов держава поєднувала статус суб'єкта й об'єкта контролю, що унеможливлювало ефективний захист прав людини. Інституція Омбудсмана, сформована в контексті європейських зобов'язань України, постала як антагоністичний феномен — незалежний парламентський механізм, зорієнтований на реальний пріоритет прав і свобод людини як вищої соціальної цінності.

Подальший поступ інституту Уповноваженого, демонструє чітку орієнтацію України на класичний європейський мандат, який незалежний від виконавчої влади, вбудований у систему парламентського контролю. Уповноважений отримав право не лише розглядати звернення, а й призначати перевірки, відкривати провадження за зверненнями, скеровувати акти реагування, у тім числі до Конституційного Суду України. Така конфігурація заклала підвалини активної, а не споглядальної ролі Уповноваженого у правозахисному полі, ба біль-

ше, змістила акцент із фіксації порушень на їх системне попередження. Конституційне закріплення його статусу на рівні статей: 55, 101 Конституції України означило безповоротну політичну волю до впровадження парламентського контролю, однак реальний зміст цей намір отримав із ухваленням у 1997 році Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини». Одночасно було створено Секретаріат для забезпечення роботи Уповноваженого, а призначення першого Омбудсмана у квітні 1998 року перевело цей інститут із законодавчої проєкції у площину дії.

Українська траєкторія розвитку інституції Уповноваженого знаменується динамікою поступового накопичення компетенцій і напрямів діяльності. У перші роки переважали звернення щодо порушення громадянських прав, насамперед права на судовий захист, а також соціально-економічних гарантій, до прикладу, трудових прав, права на соціальні виплати та пільги, захисту інтересів працівників промислових галузей, зокрема шахтарів, осіб з інвалідністю, права власності на землю. Вказана структура звернень віддзеркалювала соціальну напругу держави перехідного періоду, в якому механізми адміністративного судочинства тільки починали зароджуватися.

Подальша інституційна еволюція відбулася шляхом інтеграції спеціалізованих функцій, зумовлених як міжнародними зобов'язаннями держави, так і внутрішніми трансформаціями правового середовища. Імплементация положень Факультативного протоколу до Конвенції ООН проти катувань зумовила покладення на Уповноваженого функцій національного превентивного механізму, що передбачало перехід до проактивної форми запобігання катуванням і жорсткому поведінню завдяки моніторингу місць несвободи за формулою «Омбудсман +» із залученням громадянського суспільства. Включення до мандату Уповноваженого функцій контролю за додержанням законодавства про захист персональних даних, починаючи з 2014 року, засвідчило розширення діяльності у площині інформаційних прав і цифрових гарантій приватності. Вказані напрями не виникли од-

номоментно, а нашаровувалися у процесі становлення інституції, відображаючи ускладнення суспільних відносин і потребу в нових формах правозахисного реагування.

Наостанок. Post Scriptum

Сьогодні діяльність Уповноваженого охоплює весь спектр прав людини за дев'ятьма напрямками — від соціально-економічних, інформаційних і процесуальних гарантій до прав людини в секторі безпеки й оборони. У центрі уваги перебувають як права дитини, свободи світогляду та інтереси національних меншин, так і права цивільних громадян, які постраждали внаслідок збройної агресії. Повномасштабна війна надала діяльності Уповноваженого нового, гранично практичного виміру. У межах виконання пункту 4 Формули миру Президента України на Омбудсмана України покладено участь у процесах звільнення полонених і повернення депортованих, передусім дітей, що досягається через пряму комунікацію із уповноваженою з прав людини рф в межах гуманітарних домовленостей.

Від моральної непокори дисидентів, що діяли в опозиції системі, до конституційно закріпленого парламентського контролю — ця еволюція засвідчує незворотність утвердження людиноцентричного укладу нашої державності. Саме тому архетип Омбудсмана в Україні слід осмислювати не лише крізь призму набутих повноважень, але й через здатність зберігати первинний сенс — бути голосом людини поза плінністю політичних кон'юктур. І доки цей імператив залишається незмінним, інституція Уповноваженого зберігатиме свою сутнісну місію — бути вартовим прав і свобод людини, незалежно від історичних обставин, у яких ця місія реалізується.

Вибори в Болгарії — висновки для України

Ми можемо оцінювати результати виборів в Болгарії з точки зору того, наскільки це добре або погано для нас. І чому Румен Радев, болгарський лідер є проросійським. Але нашу увагу мають привернути парадоксальні асоціації.

Недільні вибори в Болгарії, восьмі за останні п'ять років, мали для Європи чи не таке ж значення, як і недавнє голосування в Угорщині. І якщо в Угорщині справдилися заповітні сподівання керівництва ЄС, що дочекалося нищівної поразки прем'єра Віктора Орбана, то в Болгарії результат для інтересів Брюсселя виявився гіршим навіть за очікуваний негативний.

У ситуації, коли обидва фаворити болгарських виборчих перегонів — експрезидент Румен Радев на чолі нового руху «Прогресивна Болгарія» і тричі прем'єр Бойко Борисов з партією «Громадяни за європейський розвиток Болгарії» (ГЕРБ) — спочатку були зараховані Брюсселем до незручних політиків. Згідно з попередніми результатами, рух Румена Радева отримує понад 44% голосів, що обіцяє йому надійну більшість у 240-місцевому болгарському парламенті.

У партії ГЕРБ Бойка Борисова лише 13%. Приблизно такий самий результат показав і лідер ЄС — проєвропейська коаліція «За зміни — Демократична Болгарія».

Подібних підсумків голосування з беззаперечним переможцем у Болгарії давно не було. Усі останні роки розрив між лідером, яким, як правило, виявлялася партія ГЕРБ, та рештою провідних сил, був незначним. Тому правлячі коаліції збивали з кількох партій, були нестійкими і існували не дов-

ше року. За останні п'ять років у Болгарії змінилося сім урядів, перетворивши її на політично нестабільну країну ЄС і НАТО.

Саме на втомі болгар від корупції, плинності урядів, загальної нестабільності і зіграв Румен Радев. Подавши у січні у відставку з посади президента, перебувати на якому йому й так залишалося кілька місяців, він голосно звинуватив політичну еліту у «зраді інтересів громадян» та висловив упевненість, що дострокові вибори до парламенту дозволять порвати з «мафіозною моделлю влади». Оперативно сколотивши рух «Прогресивна Болгарія», колишній президент і відставний генерал-майор ВПС не приховував своєї головної мети — перемогти на позачергових виборах до парламенту і повернутися у владу вже як прем'єр і як рятівник країни від хаосу. Судячи з підсумків недільного голосування, йому це вдалося.

Займаючи два терміни поспіль посаду президента, Румен Радев часто дистанціювався від загалом проєвропейської позиції уряду Болгарії. Він відкрито виступав проти введення в Болгарії євро, закликав не надавати військову допомогу Києву, стверджував, що «Україна у війні проти росії засуджена на поразку», не підтримував санкцій проти рф.

Перемогла на виборах партія «Прогресивна Болгарія», яку видання «Європейська

правда» називає болгарською версією партії «Слуга народу». В Болгарії зараз теж буде монобільшість (однопартійна більшість). І ця партія теж створювалась поспіхом, «під впливом коротких дедлайнів». У виборчому списку цієї партії «багато логопедів та педагогів початкових класів; ветеринарів; акробатів, артистів, тренерів, каратистів, олімпійців; працівників страхувального бізнесу та навіть продавців-касирів». І ця партія скоріше є коаліцією на підтримку харизматичного лідера. Звідси і певне припущення: чи не повторить ця партія суперечливу долю «Слуг народу»?

Але на чолі цієї партії — генерал, який ще нещодавно був Президентом Болгарії. Однак Президент в Болгарії це не те, що Президент в Україні, оскільки Болгарія є парламентською республікою. І тому реальна влада в руках Прем'єр-міністра, а не Президента. Саме тому генерал Румен Радев достроково пішов з посади Президента, і претендує на статус Прем'єр-міністра. І голосували болгарські виборці перш за все за нього, а потім вже за його партію. Це нам теж щось нагадує. А щодо голосування за популярного генерала, це, мабуть сюжет з нашого недалекого майбутнього: генерал прийде — порядок наведе!

Проблема полягала в тому, що болгарський генерал має репутацію проросійського політика. І тут вже асоціації на вибір — від Януковича до Орбана чи Фіцо. Але жодна з цих аналогій є поверхневою і пов'язана лише з темою проросійськості. Фахівці по Болгарії кажуть, що Румен Радев більше буде зосереджений на внутрішніх питаннях, а не на зовнішньополітичних. Тому навряд він буде новим Орбаном і навіть Фіцо. І у Болгарії є відчутна фінансова залежність від грошей Європейського Союзу і від економічної і політичної співпраці з ЄС. Тим не менш, певні потенційні проблеми для нас від нового болгарського уряду можуть виникати.

І ще одна асоціація. Болгарія є парламентською республікою. І в цій країні є багато проблем, схожих на наші — корупція, вплив олігархів, слабкі партії і державні інституції, постійні політичні скандали. А оскільки у нас є чимало прихильників переходу до суто парламентської республіки

(це як реакція на де-факто президентську форму правління в стилі Володимира Зеленського), зверну увагу на те, що в Болгарії за останні п'ять років відбулось вісім парламентських виборів. Це такий собі «веймарський синдром» нестабільної парламентської демократії. І ця проблема хоча і не завжди, але доволі часто призводить до попиту виборців на «сильну руку», яка має «навести порядок». Тому це велика ілюзія, що сам по собі перехід по парламентській формі правління подолає деформації нашої молоді демократії. Може бути і зовсім навпаки.

І якщо з позиції президента Румен Радев не міг особливо впливати на позицію Софії у міжнародних справах і в ЄС досі, як правило, не реагували на його висловлювання, то із зайняття ним посади прем'єра

ситуація докорінно зміниться. Невипадково брюссельське видання Politico днями включило Румена Радева до числа європейських політиків, які потенційно могли б взяти на себе роль «головного проблемного політика ЄС», яка донедавна належала угорському прем'єру Віктору Орбану.

Втім, болгарські експерти пропонують все ж таки з обережністю ставитися до характеристики майбутнього прем'єра як антиєвропейського та проросійського політика. Один із провідних аналітиків софійського Центру вивчення демократії (CSD) Руслан Стефанов вважає, що такі характеристики «є, можливо, перебільшенням».

Підготував **Лесь КУРІННИЙ**,
за матеріалами іноземних ЗМІ

Дитинство під вогнем

Голова Сенату Іспанії Педро Роллан Охеда на конференції у парламенті засудив викрадення росією українських дітей. Він закликав до більш рішучих дій, щоб переслідувати всіх причетних до переселення дітей до росії.

«Цей процес русифікації працює на цілій системі з великою кількістю посадовців, і всі вони мають бути покарані і постати перед судом», — зазначив Охеда. Він додав, що «якщо Україна не вистоїть, чого не станеться», наслідки для демократичних систем та майбутнього наступних поколінь можуть бути згубними.

Голова Сенату закликав росію повернути понад 20 тисяч дітей з України. На виступ запросили Івана Матковського та Івана Саранчу — двох українців, яких вдалося повернути з росії. З ними також була Рад-

ниця-Уповноважена Президента України з прав дитини та дитячої реабілітації, Дар'я Герасимчук.

Один з хлопців розповів, як повномасштабне вторгнення «зустрів» у тимчасово окупованому Маріуполі, де навчався з братом. Під час атак він переховувався, зокрема, у Маріупольському Драмтеатрі. Там через недоїдання він схуд на 10 кілограмів. На блок-пості російські військові змусили його роздягнутися та показати, чи не має він татування з українською символікою.

Фінансова підтримка для України та санкції для росії

Ці гроші потрібні для армії та соціальних зобов'язань перед українцями.

23 квітня розблоковано європейський пакет підтримки для України – це 90 мільярдів євро на два роки. Очікується, що перший транш із цього пакету підтримки буде доступним вже у травні-червні. Кошти з європейського пакету будуть спрямовані, зокрема, на виробництво зброї, закупівлю необхідної зброї в партнерів, яку в Україні ще не виробляють, а також на підготовку до наступної зими енергетики та критичної інфраструктури.

«Будемо обговорювати з партнерами в рамках зустрічей на Кіпрі та подальший санкційний тиск на росію: 20-й пакет розблокований і має бути продовжений іншими санкційними кроками», — зазначив Президент Володимир Зеленський.

Президентка Європейської комісії Урсула фон дер Ляєн привітала це рішення ЄС. «Я вітаю домовленість держав-членів щодо кредиту Україні на 90 млрд євро на 2026–2027 роки, а також щодо 20-го пакета санкцій. Поки росія посилює свою агресію, ми посилюємо підтримку мужнього українського народу — допомагаємо Україні захищатися та тиснемо на воєнну економіку росії. Тепер ми швидко перейдемо до реалізації цих рішень на обох напрямках», — написала глава Єврокомісії.

Водночас голова Європейської ради Антоніу Кошта заявив, що Європа залишається твердою, єдиною та непохитною у своїй підтримці України. «Пообіцяли — виконали — впровадили. Стратегія ЄС для досягнення справедливого і тривалого миру в Україні ґрунтується на двох стовпах: зміцнення України та посилення тиску на росію», — написав Кошта. Він зазначив, що сьогодні просунулися в обох напрямках: розблокували кредит для України на €90 млрд, забезпечивши фінансову та військову підтримку на 2026–2027 роки. Ухвалили 20-й пакет санкцій проти росії, обмежуючи її здатність вести війну.

Для чого майбутньому юристу треба вміти дебатовати?

Дебати — це не просто інтелектуальне змагання. Це інструмент професійного становлення, який формує професійні компетентності, без яких сучасний правник не може бути ефективним.

Дебати навчають: мислити швидко, структуровано й доказово; працювати з позиціями, що не збігаються з власними; розвивати культуру правничої комунікації; працювати з невизначеністю та складними ситуаціями; формувати власний професійний голос. Саме ці цінності стали підґрунтям для створення дебатного клубу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, який щомісяця об'єднує студентів і курсантів, небайдужих до складних правових питань.

Цього разу учасниками стали студенти Факультету слідчої та детективної діяльності та курсанти Інституту СБУ. Темою обговорення була ч. 10 ст. 615 КПК України — норма, що в умовах воєнного стану породжує численні практичні дискусії та вимагає особливо глибокого розуміння. При цьому учасники продемонстрували: стратегічне мислення; уміння аргументовано відстоювати позицію; швидко реакцію на виклики опонентів; здатність працювати з доказами та контраргументами.

Старт дебатам дав проректор з науково-педагогічної роботи та міжнародної діяльності Юрій Анатолійович Пономаренко, який наголосив на важливості таких форматів для формування професійного мислення майбутніх юристів. Авторитетна суддівська колегія — судді, адвокати, науковці — підбила підсумки змагання, відзначивши глибину аргументації та високий рівень підготовки команд.

Дебати стали не просто інтелектуальним поєдинком. Це була платформа для обміну досвідом, розвитку критичного мислення та поглиблення розуміння складних аспектів кримінального процесу. Атмосфера взаємоповаги, інтелектуальної конкуренції та професійного зростання вкотре довела: саме такі студенти формують майбутню правову систему України. На завершення хочеться щиро подякувати: керівнику коворкінгу центрального корпусу Університету В. П. Скрипчуку — за творчість, натхнення та невтомну допомогу в організації кожного заходу, а також уболівальникам і студентському самоврядуванню — за енергію, підтримку та атмосферу, без якої дебати не були б такими яскравими.

Підготувала **Світлана РЯБКА**,
за матеріалами НЮУ ім. Ярослава Мудрого.

Всеукраїнські судові дебати

В Києві відбулися III Всеукраїнські судові дебати з цивільного права та судочинства

Подію ініціював і провів Інститут права Навчально-науковий інститут права КНУ імені Тараса Шевченка, зокрема Кафедра цивільного права ННІП КНУ імені Тараса Шевченка.

Олена ЗАХАРОВА,
доцентка кафедри цивільного процесу КНУ
ім. Тараса Шевченка

8 найсильніших команд із Києва, Вінниці, Харкова, Ужгорода та Хмельницького продемонстрували високу фахову підготовку та ґрунтовні знання матеріального й процесуального права.

Ми щиро дякуємо нашим партнерам заходу Юридична компанія «Армада», LCF Law Group та Адвокатське об'єднання Alarius за внесок у проведення заходу та підтримку молодих правників.

Окрему подяку висловлюємо Касаційному цивільному суду у складі Верховного Суду за незмінну всебічну підтримку та неоціненну допомогу в організації заходу.

Попереду нас чекає фінальний етап змагань, який відбудеться 24 квітня в судовій залі Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка. У вирішальному двобої зійдуться представники київської та харківської цивілістичних шкіл.

Юристи з LCF Law Group, вже вразі брали участь у події як партнер, а наші колеги — партнерка, керівниця практики вирішення спорів Ірина Кобець та юрист практики Влад Левченко — як судді чвертьфіналу та півфіналу дебатів. Цьогоріч дебати зібрали майже вдвічі більше команд, і це найкращий індикатор того, що інтерес до професії юристів-цивілістів лише зростає.

Фабула задачі була максимально наближена до реального кейсу, що дозволило учасникам по-справжньому розкрити свій аналітичний потенціал і продемонструвати варіативність підходів залежно від розвитку ситуації. Високий рівень спікерства та аргументації демонструє, що це вже не про початківців, а про майбутніх сильних колег на ринку. «Приємно бачити таку мотивацію та якість підготовки», — поділилася враженнями Ірина Кобець.

«Для мене суддівство в дебатах було дебютним. Дякую Інституту права за запрошення, а також за організацію події: це був топовий рівень! Окремо хочу відзначити виступи студентів. Переконаний, що викладачі та наставники ними пишаються», — зазначив Владислав Левченко.

Одна з команд, які судили наші колеги у чвертьфіналі та півфіналі, вийшла у фінал. Тож ми всі вболіваємо за неї та з нетерпінням чекаємо результатів дебатів, які стануть відомі за тиждень. До зустрічі у фіналі!

Про телефони, коробки та педагогіку, якої майже не видно

Телефон не заважає там, де є реальний навчальний процес на уроці чи під час лекції

Повертаюся до теми можливої заборони мобільних телефонів для учнів у школах. У нас є традиція. Щойно в освіті з'являється проблема, яку не можуть пояснити й розв'язати — вона дуже швидко перетворюється на заборону.

Ігор ЛІКАРЧУК,

доктор педагогічних наук, професор

Зараз так може статися і з учнівськими мобільними телефонами. Дискусія ведеться жваво, з посиланнями на Європу, Францію, скандинавів. Звучить переконливо. Майже науково. Більшість дискутуючих — лише за заборону. Аж до твердження, що колись вчилися і вивчилися без мобільних телефонів. Але майже ніхто не думає над тим, що під час кожного уроку майже у всіх учителів також лежить на столі мобільний телефон, без нього вчитель не з'являється ні у коридорі, ні в учительській кімнаті. Тобто, для вчителя телефон — невід'ємний супутник його повсякденного життя, а для учнів він таким бути не може?

То, можливо, давайте подамо приклад: зберемо всі мобілки вчителів в одну коробку, а після закінчення робочого дня повертатимемо? Ми ж повинні виховувати на власному прикладі. Уже чую відповідь на цю репліку: «Нехай не граються на уроках і на перервах». Ну що ж, колеги. На мою думку, стверджуючи так, ви засвідчуєте одне: школа програла боротьбу за увагу дитини.

І замість того щоб це визнати, пропонується рішення: забрати телефон. Не змінити сутність освітнього процесу на уроці. Не зробити урок таким, щоб він був цікавим учневі. Не переглянути методику. Не поставити незручні питання до змісту навчання. Не використати телефон як ще один інструмент. А забрати його. Бо це набагато простіше. І як завжди «залізний» аргумент: у Європі теж забороняють.

Але головний сенс їхніх заборон — встановлення і дотримання правил користування телефоном у школі. Іншими словами — там працюють із поведінкою учнів. У нас, як уже очевидно, збираються воювати

з телефонами. І це буде, без сумнівів, програшна війна.

Навіть якщо ми зможемо зробити так, щоб у школах з'явилися спеціальні коробки, шафки, сейфи, магнітні пенали для збереження телефонів, наші винахідливі учні матимуть кілька апаратів. І знайдуть спосіб «обвести навколо пальця» навіть найсуворішого контролера. Щобільше, будуть вважати це перемогою. Але це все буде свідченням лише одного: коли система не може організувати увагу і нові сенси освітнього процесу, вона починає організовувати зберігання телефонів.

І педагогіки тут уже немає. Тут є інше: формальна освітня діяльність, відсутність мотивації до навчання, страх освітян перед складними рішеннями і звичка підмінити зміст формою. Телефон у цій історії — лише зручний винуватець. Бо він ніколи не відповідає на питання, яке ніхто не хоче ставити вголос: чому учню на уроці цікавіше в телефоні, ніж у класі?

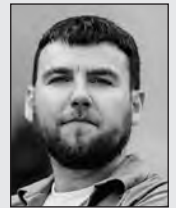
Поки на це питання немає відповіді — жодна коробка чи заборона не допоможуть. Вони лише додадуть вчителю і керівникам закладу силу-силенну додаткових проблем.

Коли в системі закінчується педагогіка — починаються заборони. З власного досвіду. На моїх університетських лекціях студенти телефоном для розваг не користувалися. Не тому, що їх забороняли. Чи ховали в коробки. Студентам під час лекцій не було часу на телефони та соцмережі. Із однієї причини: потрібно було працювати.

Як викладач, я давно для себе зробив висновки: телефон не заважає там, де є реальний навчальний процес на уроці чи під час лекції. Він з'являється лише там, де цього процесу немає.

Як навчити дитину вчитися

Працюю вчителем з 2011 року. Бачу учнів і учениць. Маю досвід роботи в різних регіонах України. У державних та приватних закладах. Можу впевнено заявити, що запити дітей змінюються.

Артур ПРОЙДАКОВ,
викладач

Є потреба обирати предмети, приділяти більше уваги тому, що до впадоби, і є потреба в інакшій тональності взаємодії між учителем та учнями. Про це детально пишу у книжці «Ну хто так робить?! Як навчити дитину вчитися». Чіплятися за конспекти уроків, які були ефективними в 2016 році, сьогодні немає сенсу.

Триматися за навчальні прийоми, які «заходили» учням у 2019 році, сьогодні недоречно. Оскільки змінюються часи, підходи, реалії. Саме поняття «зміни» залишається чи не єдиною незмінною істиною. Сьогодні (квітень 2026 року) я дивлюся на освіту не лише як педагог, а й як батько. Мій син Марко за півтора роки піде до першого класу. І я дуже хотів би, щоб він навчався в системі Нової української школи.

Через пізнання світу, через зв'язок освіти з життям і через сучасні підходи до взаємодії в класі та за його межами. Мені дуже хочеться, аби ця школа не нагадувала пострадянську школу з акцентом на зубріння та механічне відтворення типових вправ та завдань із суворого ієрархічного моделлю «вчитель-учні». І, звісно, щоб ця школа не рухалася в унісон із навчальними програмами (як це, на жаль, відбувається зараз із 11-річною системою шкільною освіти в росії та Білорусі).

Що я точно усвідомлюю? Попереду багато роботи, аби нова українська школа стала місцем сили для дітей та батьків по всій Україні, у різних громадах та регіонах. І я чудово розумію, що разом із командою освітньої фундації «МрійДій», із освітянами та педагогами буду брати активну участь у подальшій системі становлення та розбудови сучасної української освіти попри всі виклики.

Звіт та завдання Ради Союзу юристів України

На протязі звітного періоду діяльність Виконкому спрямовувалась передусім на виконання основних завдань, затверджених рішенням Виконкому Ради Союзу юристів України, (протокол №75 від 17.04.2025р).

Протягом року проведено чотири засідання Виконкому, на яких розглянуто низку актуальних питань правової сфери, з урахуванням правового режиму воєнного стану, зокрема: Про основні напрямки удосконалення кримінально-процесуального законодавства, а також захисту прав ветеранів прокуратури на належне пенсійне забезпечення; Про звіт Виконкому Ради Союзу юристів України за 2024 рік та основні завдання 2025 року; Про основні положення законопроекту про реформування пенсійної системи; Про проведення Всеукраїнської олімпіади з основ правознавства; Про ініціативу ВГОІ «Союз Чорнобиль України» — партнерів Союзу юристів України у співпраці — щодо заходів до 40-х роковин Чорнобильської трагедії; Про проведення в Союзі юристів України засідання круглого столу з питань удосконалення кримінально-процесуального законодавства; Пропозиції Європейському Інституту Омбудсмена (ЄІО) з питань поновлення порушених прав громадян України; Про затвердження Положення про Рівненську обласну організацію Союзу юристів України; Про осучаснення символіки Союзу юристів України; Про зміну дизайну Почесної грамоти Союзу юристів України; Про відзначення професійних свят правників; Про прийом в члени Союзу юристів України; Обмін думками щодо актуальних питань правової сфери; Про відновлення роботи інтернет-сайту Союзу юристів Украї-

ни; Про нагородження відзнаками Союзу юристів України:

Протягом року нагороджено: Орденом «За заслуги» I ступеня — 4 особи. Орденом «За заслуги» II ступеня — 5 осіб. Орденом «За заслуги» III ступеня — 20 осіб. Відзнакою «Видатний юрист» — 12 осіб. Почесною грамотою Союзу юристів України — 105 осіб.

Голова Союзу юристів України С. Піскун продовжує діяльність як Голова Координаційної ради Національної академії правових наук України. Він також приділяє велику увагу розвитку співпраці з правничими організаціями США і країн Євросоюзу.

Продовжує видаватися Загальнонаціональна правова газета «Юридичний Вісник України» (шеф-редактор — член Виконкому Ради Союзу юристів України В.Ковальський, члени Редакційної ради газети-Голова Союзу юристів України С.Піскун і заступник Голови Союзу юристів України О.Баганець).

Перші заступники Голови Союзу юристів України Н. Карпачова і К. Коваль, а також член Виконкому, голова Київської міської організації Союзу юристів України В. Ковальський взяли участь у заходах, присвячених Дню юристів України в Інституті держави і права ім. В. М. Корецького.

Перший заступник Голови Союзу юристів України Н. Карпачова представляла позицію Союзу юристів України в Європейському Інституті Омбудсмена з актуальних про-

блем забезпечення прав наших громадян в умовах війни. Надавалася також правова допомога рідним, родичі яких потрапили до місць позбавлення волі за кордоном через ситуацію, пов'язану з торгівлею людьми. Н. Карпачова разом з Українською спільною ветеранів Афганістану брала участь у діяльності «Благодійного міжнародного фонду реабілітації, протезування та відновлення». У жовтні 2025 року на засіданні Генеральної асамблеї ЄІО Н. Карпачову обрано віцепрезидентом Європейського інституту Омбудсмена.

Перший заступник Голови Союзу юристів України К. Коваль продовжує приділяти велику увагу благодійній і волонтерській діяльності, захисту прав військовослужбовців. Вона також продовжує діяльність у складі кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів, як заступник Голови цієї комісії.

Заступник Голови Союзу юристів України О. Баганець є одним з найактивніших авторів публікацій в «Юридичному Віснику України» з проблемних питань реформування правоохоронних органів. Він організував проведення в Союзі юристів України трьох Круглих столів для обговорення законопроектів з питань удосконалення кримінально-процесуального законодавства.

Заступник Голови Союзу юристів України В. Гузир представляє позицію Союзу юристів України (в якості третьої сторони) при розгляді судових позовів з питань поновлення порушених прав правоохоронців. Він також активно виступає у соцмережах з актуальних проблем правової системи.

Відповідальний секретар Ради Союзу юристів України В. Яценко відстоює права осіб, постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи, на засіданнях Національної комісії з радіаційного захисту населення України, де протягом року ним представлено три доповіді з актуальних питань захисту прав чорнобильців, а також на робочих зустрічах з представниками органів влади, засіданнях круглих столів, зборах громадськості.

Заступник Голови Союзу юристів України — В. Теремецький приділяє увагу науковим дослідженням у таких важливих сферах, як реформування правосуддя, за-

хист військовослужбовців і членів їх сімей, проблеми післявоєнної розбудови України. Члени Виконкому взяли участь в організації і проведенні заходів з вшанування пам'яті Засновників Союзу юристів України, Почесних голів Союзу Ю. Шемшученка і В. Євдокимова.

Основними завданнями Союзу юристів України на 2026 рік залишаються: Поліпшення комунікації Виконкому Ради з регіональними підрозділами Союзу юристів України. Сприяння досягненню справедливого миру. Надання можливої гуманітарної допомоги ЗСУ. Надання правової допомоги захисникам України і членам їхніх сімей. Захист інтересів України

у співпраці з міжнародними органами і організаціями. Поширення у суспільстві правових знань, роз'яснення актуальних питань правової сфери. Аналіз проєктів законодавчих актів з питань прав людини, підготовка та внесення відповідних пропозицій. Відстоювання позиції стосовно відновлення та належного функціонування органів військової юстиції. Прийом у члени Союзу юристів України. Нагородження кращих представників юридичних професій відзнаками Союзу юристів України. Відзначення 30-річчя Конституції — Основного Закону України, 35-ї річниці незалежності України, та 35-ї річниці заснування Союзу юристів України.

Правила поведінки в небезпечній ситуації

Після стрілянини в Києві варто нагадати правила поведінки в небезпечній ситуації, наприклад як діяти під час стрілянини.

Насамперед опануйте свою цікавість — не треба перевіряти, а що ж там сталося? Почули постріли одразу реагуйте. Пригніться шукайте укриття або ляжте просто на землю або на асфальт. Більше шансів має не той, хто швидко зрозумів і хто миттєво зреагував. Про надійне та ненадійне укриття. Надійне укриття, це бетонні або цегляні стіни, земляні насипи, великі дерева. Ненадійне — лише прикриття, це скло, вітрини, гіпсокартон, тонкі перегородки, фанерні двері, меблі.

Якщо є вибір, намагайтеся сховатися за тим, що може зупинити кулю, а не просто вас прикрити. Якщо є можливість — залиште місце загрози. Рухайтесь у протилежний звук стрілянини бік короткими перебіжками. Уникайте відкритих площ, скупчень людей, не користуйтеся ліфтами.

Якщо втекти неможливо, ховайтесь, але правильно. Займіть в укритті положення сидячи або лежачи; мінімум рухів, вимкніть звук в телефоні (вібро в тому числі), не розмовляйте, не виглядайте без потреби з укриття. Якщо ви в приміщенні, закрийтеся, забарикадуйтеся, заблокуйте двері меблями, важкими предметами; вимкніть світло; відійдіть від дверей, вікон. Ляжте або низько сядьте не на прямій лінії входу.

На вулиці, негайно знайдіть укриття. Якщо його немає, — ляжте на землю, на під-

логу. Не біжіть довго відкритим простором. Переміщення тільки короткими перебіжками. Якщо ви в натовпу не біжіть проти руху (це збільшує ризик падіння). Рухайтесь за течією, але шукайте можливість вийти з потоку, захищайте грудну клітку (руки схрестіть перед собою). Уникайте «вузьких місць» (входи, сходи).

Щодо дітей. Якщо поряд є діти, то візьміть за руку або притиснути до себе. Давати короткі чіткі команди «Ляж», «Тихо», «За мною». Діти копіюють поведінку, тому спокій є критично важливий. Якщо є поранені, спершу оцініть безпеку: ви не допоможете, якщо самі під загрозою. І коли перебувають силовики і структури, не біжіть до них. Підніміть руки або тримайте їх на виду. Не робити різких рухів. Чітко виконуйте команди. Не вступайте в дискусію з силовиками. Не намагайтеся їм допомагати.

Після того, як загроза минула, повільно залиште місце події, уникаючи скупчення людей. Зв'яжіться з близькими коротко: «Я в безпеці». Не поширюйте неперевірену інформацію. Чого точно не можна робити. Не знімайте відео, не біжіть за речами, не дивіться, «що відбувається». Не ігноруйте команди поліції. Ви повинні не «контролювати ситуацію», а мінімізувати ризики.

Підготувала **Марина ЛЕБЕДЕВА**, адвокат

Пантеон Української Слави

Улютому 2007 року Президент України Віктор Ющенко запросив професора Володимира Сергійчука, який тоді очолював Центр українознавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка, на розмову щодо вшанування видатних українців, серед яких є чимало й правників.

Зокрема, йшлося про заснування в Києві Пантеону Української Слави, який професор Сергійчук пропонував розмістити на Володимирській гірці, де народжувалася наша державність. Пропозиції були взяті до уваги — й планувалося після їхнього всебічного обговорення у майбутньому, втілювати в життя. Крім того, було узгоджено, що професор підготує протягом року книгу «Що дала Україна світові», до якої Президент України напише передмову.

Через рік обидва виконали це зобов'язання. Книга вже витримала три видання, вона перекладена на англійську й турецьку мови. А от справа спорудження Пантеону Української Слави після закінчення президентських повноважень Віктора Ющенка була відкладена. До неї повернулися сьогодні — з'явилася пропозиція щодо його спорудження в Межигір'ї. З цього приводу між Віктором Ющенком і Володимиром Сергійчуком знову відбулася розмова. Наш завідувач кафедри знову наполягав на тому, аби Пантеон Української Слави споруджували на Володимирській гірці, оскільки тут джерела нашої державності. А це сьогодні надзвичайно важливо акцентувати перед світом.

Правові наслідки з визнання безвісно відсутнім або оголошення померлим

Родина повідомляють, що деякі військові частини почали звертатися до рідних військовослужбовців, які зникли безвісти, із пропозицією подати заяву до суду про: визнання безвісно відсутнім; оголошення померлим.

Наталія КОЗАЄВА,
приватний нотаріус

Саме тому публікую роз'яснення щодо правових наслідків таких рішень. Потрібно знати важливу річ: звернутися до суду може не лише родина. За законом будь-яка зацікавлена особа має право подати таку заяву. Це може бути: родина військовослужбовця; військова частина; інші особи, чий права пов'язані з цією ситуацією.

Однак для звернення до суду обов'язково потрібна юридична мета. Так у заяві має бути зазначено, для чого саме необхідне рішення суду, наприклад: отримання одноразової грошової допомоги; оформлення спадкового майна; вирішення майнових або правових питань. Суд розглядає ці обставини і приймає рішення, яке впливає на подальші юридичні дії родини. Тому перед зверненням до суду важливо добре розуміти всі правові наслідки такого кроку. У разі зникнення військовослужбовця можливі різні правові статуси, зокрема: зниклий безвісти за особливих обставин, безвісно відсутній, оголошений померлим. Ці статуси суттєво відрізняються за наслідками для родини, грошового забезпечення, шлюбних і майнових прав. У всіх випадках офіційний пошук особи триває.

1. Зниклий безвісти за особливих обставин (статус за Законом України «Про осіб, зниклих безвісти за особливих обставин»).

Особа вважається живою, правоздатність зберігається. Майно не переходить у спадщину, але можлива опіка над майном через нотаріуса за місцем реєстрації зниклого. Шлюб не припиняється. Місце роботи та посада зберігаються, не виключається зі списків особового складу в/ч. Грошове забезпечення нараховується та виплачується. Виконавчі провадження зупиняються. Розшук зниклої особи відповідними органами (Національна поліція, ЗСУ, СБУ тощо) не припиняється.

2. Безвісно відсутня особа (стаття 43 Цивільного кодексу України — встановлюється судом). Статус надається не раніше ніж через 1 рік після зникнення. Наслідки: можна призначити опікуна майна; можливість розірвати шлюб за ст. 107 СКУ (через ДРАЦС — навіть за наявності малолітніх дітей та спільного майна); особу виключають з обліку податкової, Пенсійного фонду; припиняється дія всіх доручень, трудових договорів; виключається зі списків особового складу в/ч після набрання чинності судового рішення; нарахування та виплата грошового забезпечення припиняється; Одноразова грошова допомога (ОГД) не надається, бо смерть не встановлена; виконавчі провадження зупиняються. Розшук зниклої особи відповідними органами (Національна поліція, ЗСУ, СБУ тощо) не припиняється.

3. Оголошена померлою (стаття 46 ЦКУ — через суд): шлюб припиняється; майно переходить у спадщину; особу виключають з обліку податкової, Пенсійного фонду; припиняється дія всіх доручень, трудових договорів; виключається зі списків особового складу в/ч після набрання чинності судового рішення; нарахування та виплата грошового забезпечення припиняється; виконавчі провадження зупиняються; родина має право на одноразову грошову допомогу (ОГД). Розшук зниклої особи відповідними органами (Національна поліція, Збройні сили України, Служба безпеки України тощо) не припиняється.

Виплати грошового забезпечення здійснюються щомісяця за наказом командира — до з'ясування обставин або до рішення суду про визнання безвісно відсутнім або оголошення особи померлою, але не довше, ніж до виключення з особового складу. ОГД (одноразова грошова допомога) надається згідно з Порядком виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі військовослужбовця, що передбачає офіційне встановлення смерті (в тому числі через судове рішення про оголошення особи померлою).

Висновок: у всіх трьох випадках, незалежно від юридичного статусу, офіційний розшук зниклої особи триває: Нацполіція, ЗСУ, СБУ, КШ2 тощо продовжують встановлювати її долю.

Але лише статус «зниклий безвісти за особливих обставин» зберігає за зниклою особою всі особисті та майнові права, а за родиною — право на грошове забезпечення.

Саме тому важливо зберігати цей статус, доки є надія і триває пошук.

РЕДАКЦІЙНА РАДА:

Віктор КОВАЛЬСЬКИЙ,
шеф-редактор газети
«Юридичний вісник України»;

Олексій БАГАНЕЦЬ,
державний радник юстиції
2 класу, заслужений юрист України;

Сергій ДЕМСЬКИЙ,
заступник головного редактора газети
«Голос України»;

Святослав ПІСКУН,
голова Союзу юристів України;

Олег ЗАЙЧУК,
академік НАПрНУ;

Олександр КОПИЛЕНКО,
академік НАН України;

Олена ОРЛЮК,
директорка УКРНОІВІ;

Євген СТРЕЛЬЦОВ,
д.ю.н., доктор теології,
член-кореспондент НАПрНУ;

Микола ОНІЩУК,
ректор НШСУ, д.ю.н.;

Олександр ПЕТРИШИН,
суддя КСУ;

Ангела СТРИЖЕВСЬКА,
завідувачка кафедри Інституту права
КНУ імені Тараса Шевченка, к.ю.н.

«ЮРИДИЧНИЙ ВІСНИК УКРАЇНИ»

загальнонаціональний правовий тижневик
Редакція газети — колективний асоційований
член Союзу юристів України
Виходить з квітня 1995 року
(uvu_golovred@ukr.net)

Засновник — ТОВ «Юрінком Прес»
Головний редактор — Віктор Ковальський
Відповідальний секретар — Олена ДОЦЕНКО
Редактор відділу правових новин — Максим БОНДАР

Юридичні оглядачі —
Юрій КОТНЮК
Сергій ТЕНЬКОВ
Літературний редактор — Інна ЛЕХОВА
Комп'ютерна верстка — Дар'я КОСТЮКОВА

ЗМІСТ

КЛЮЧОВІ РІШЕННЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ ЗА 2026 РІК

Суб'єктом зловживання впливом може бути службова особа, до повноважень якої не входить вирішення питання, у якому зацікавлений хабародавець	2
Якщо обвинувачення кількох осіб розглядаються в окремих провадженнях, посилання суду на причетність тих, хто не бере участь у розгляді, можуть бути необхідними для оцінки винуватості осіб, обвинувачених у цьому провадженні	2
Обізнаність членів банди про мету, методи діяльності та наявність зброї свідчить про згуртованість злочинного об'єднання	3
Самовільне залишення військової частини два рази, які не були об'єднані єдиним умислом, виключає можливість звільнення від кримінальної відповідальності за ч. 5 ст. 401 КК	4
Відсутність офіційної відповіді на численні звернення обвинуваченого зі скаргами на психологічний тиск та застосування недозволених методів слідства не може свідчити про ефективне розслідування	4
Для кваліфікації дій особи як виправдання збройної агресії рф не вимагається розповсюдження інформації саме невизначеному колу осіб	5
Закон про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донбасу не встановлює підстав для звільнення від кримінальної відповідальності за участь у терористичній організації	5
Твердження особи про зайняття посади в окупаційній адміністрації внаслідок примусу без підтвердження застосування до неї заходів фізичного чи психологічного характеру свідчить про добровільне зайняття такої посади	6
Вчинення особою домашнього насильства, яке є умисним нетяжким злочином, виключає можливість звільнення її від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням з потерпілим	7
Підписання актів приймання будівельних робіт без належного контролю, що призвело до перерахування коштів за невиконані роботи, кваліфікується як службова недбалість	7
Правомірним є застосування такої обтяжуючої обставини, як вчинення злочину з використанням умов воєнного стану, за пособництво в підробленні документів групою осіб для виїзду за кордон особами, виїзд яких обмежено	8

Ключові рішення Верховного Суду за 2026 рік

**Суб'єктом зловживання впливом
може бути службова особа, до повноважень
якої не входить вирішення питання,
у якому зацікавлений хабародавець**

20 січня 2026 р. Верховний Суд колегією суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 686/5214/15-к погодився з доводами сторони захисту, що стосуються правової оцінки вчинених засудженим дій.

Вироком суду, залишеним без змін ухвалою апеляційного суду, начальника відділу Держземагенства засуджено за отримання від свідка неправомірної вигоди в сумі 12 000 доларів США (ч. 3 ст. 368 КК).

У касаційних скаргах сторона захисту зазначала, що засуджений не є суб'єктом інкримінованого йому злочину, однак може бути суб'єктом злочину, передбаченого ст. 369-2 КК.

Верховний Суд вказав, що відповідальність за одержання неправомірної вигоди настає лише за умови, що службова особа одержала його за виконання чи невиконання таких дій, які вона могла або повинна була виконати з використанням наданої їй влади, покладених на неї організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або таких, які вона не уповноважена була вчинювати, але до вчинення яких іншими службовими особами могла вжити заходів завдяки своєму службовому становищу (постанова від 25 вересня 2025 р. у справі № 299/2597/15, від 19 листопада 2019 р. у справі № 332/2723/15-к).

Суд першої інстанції, відповідаючи на доводи сторони захисту, зазначив, що засуджений не може бути суб'єктом злочину, передбаченого ч. 2 ст. 369-2 КК, оскільки суб'єктом згаданого злочину може бути лише особа, яка не наділена статусом службової особи.

Таке тлумачення не відповідає точному змісту цього положення кримінального закону. Наявність у особи статусу службової саме по собі не унеможливує притягнення її до відповідальності за здійснення впливу на особу, в компетенції якої знаходиться прийняття рішення, у якому зацікавлений хабародавець.

Для відмежування злочину, передбаченого ст. 368 КК, від злочину, передбаченого ст. 369-2 КК, визначальним є з'ясування питання, чи входить вчинення дії (бездіяльності) до повноважень особи, якій передається неправомірна вигода, як зазначено вище. Якщо службова особа, яка не володіє відповідними повноваженнями, отримує неправомірну вигоду за вплив на службову особу, як має відповідні повноваження, такі дії мають кваліфікуватися за ч. 2 ст. 369-2 КК.

Таким чином, суб'єктом злочину, передбаченого ст. 369-2 КК, може бути будь-яка особа, яка в уяві того, хто здійснює підкуп, здатна здійснити реальний вплив на службову особу, уповноважену вчинити або утриматися від вчинення дій, за які надається неправомірна вигода (постанова від 29 березня 2021 р. у справі № 554/5090/16-к). Та обставина, що така особа є службовою

особою, в повноваження якої не входить вирішення питання, у якому зацікавлений хабародавець, не виключає можливості для неї бути суб'єктом злочину, передбаченого ст. 369-2 КК.

Дії службової особи, яка одержала гроші чи інші матеріальні цінності начебто для передачі іншій особі (зокрема, службовій або уповноваженій), але мала намір не передавати їх, а привласнити, належить кваліфікувати за відповідною частиною ст. 190 КК (постанова від 17 жовтня 2022 р. у справі № 686/13801/16-к).

Суд першої інстанції не проаналізував надані сторонами докази з метою розмежувати ці склади злочинів і визначити, під який з них підпадають дії засудженого. Суд апеляційної інстанції, переглядаючи справу за апеляційною скаргою засудженого, не усунув порушення, допущені суди першої інстанції, у зв'язку з чим Верховний Суд ухвалу апеляційного суду скасував, а справу направив на новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

*Рішення в ЄДРСР —
reyestr.court.gov.ua/Review/133828756*

**Якщо обвинувачення кількох осіб розглядаються
в окремих провадженнях, посилання суду на
причетність тих, хто не бере участь у розгляді,
можуть бути необхідними для оцінки винуватості
осіб, обвинувачених у цьому провадженні**

20 січня 2026 р. Верховний Суд колегією суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 991/361/25 залишив без задоволення касаційну скаргу адвоката, який стверджував про порушення прав, свобод та інтересів засудженого.

Вироком Вищого антикорупційного суду, ухваленим на підставі угоди з прокурором про визнання винуватості та залишеним без змін ухвалою Апеляційної палати ВАКС, фігуранта засуджено за ч. 4 ст. 369 КК.

У касаційній скарзі адвокат зазначав, що суд у тексті вироку прямо зазначив прізвище та іншу особисту інформацію, що дозволяє ідентифікувати особу засудженого.

Крім того, у вироку фактично констатовано факт вчинення засудженим злочину, що порушує презумпцію його невинуватості, оскільки цей вирок має преюдиційне значення для справи, у якій той має статус обвинуваченого.

Також зазначення особи засудженого на веб-порталі «Судова влада» дає можливість широкому колу осіб зробити висновок про його винуватість у вчиненні злочину.

Верховний Суд вказав, що принцип презумпції невинуватості може бути порушений у разі передчасного твердження про винуватість заявника, висловленого у вироку щодо іншої особи, справа якої розглядалась окремо (Karaman v. Germany, no. 17103/10, § 42, 27 February 2014; C.O. v. Germany, no. 16678/22, § 59, 17 September 2024). Однак такі обставини відсутні у цій справі.

У кримінальних провадженнях, у яких обвинувачення щодо кількох осіб розглядаються в окремих провадженнях, поси-

лання суду на причетність осіб, що не беруть участь у розгляді, можуть бути необхідними для оцінки винуватості обвинувачених у цьому провадженні осіб. Суди зобов'язані якомога акуратніше і точніше встановити факти, що мають значення для оцінки відповідальності обвинуваченого, і не можуть представляти встановлені факти лише як припущення чи підозру, у тому числі й факти, що стосуються причетності інших осіб. Але суди мають уникати надання інформації у більшому обсязі, ніж це необхідно для оцінки юридичної відповідальності тих, хто є обвинуваченими у судовому розгляді (Karaman v. Germany, no. 17103/10, § 64, 27 February 2014; Navalnyy and Ofitserov v. Russia, nos. 46632/13 and 28671/14, § 99, 23 February 2016; Mucha v. Slovakia, no. 63703/19, § 58, 25 November 2021; Meng v. Germany, no. 1128/17, § 47, 16 February 2021; Alarich v. Germany (dec.), no. 37027/20, § 11, 17 October 2023; Gorse v. Slovenia, no. 47186/21, § 53, 6 March 2025).

Суд неодноразово підкреслював, що обставини, встановлені в рішеннях щодо інших осіб, не є преюдиційними для суду, який буде розглядати обвинувачення проти заявника, де він має оцінити докази, надані сторонами, з метою встановлення обставин, важливих для вирішення питання про його винуватість (постанови від 05 серпня 2020 р. у справі № 700/361/17, від 16 вересня 2021 р. у справі № 727/7941/18, від 16 січня 2025 р. у справі № 563/404/22).

Оскільки розгляд кримінального обвинувачення проти заявника триває, Суд не вважав прийнятним висловлювати припущення щодо гіпотетичного порушення його прав під час триваючого розгляду.

Щодо можливого порушення презумпції його невинуватості у формулюванні оскаржених рішень, Суд має вирішити, чи було необхідно посилатися в них на обставини, які стосуються заявника, в контексті обвинувачення засудженого, і, якщо так, чи ці посилання були обмежені тим, що було необхідно для встановлення його винуватості і сформульовані таким чином, щоб уникнути потенційної шкоди для заявника (Mucha v. Slovakia, no. 63703/19, § 60, 25 November 2021).

Суд відзначив, що враховуючи характер обвинувачення проти засудженого, суди в оскаржених рішеннях не могли уникнути встановлення певних обставин, які стосувалися заявника, як, наприклад, його статусу як особи, що займає «особливо відповідальне становище», а також обсягу його повноважень і можливості вчиняти або впливати на вчинення дій, за які надавалася неправомірна вигода, тощо.

У той же час опис цих обставин не означає визнання вини заявника, не має обвинувального характеру щодо нього і використовується виключно в контексті встановлення подій, а обсяг викладених судом обставин, які неможливо було відділити від ролі заявника у подіях, не виходив за межі задач, пов'язаних з визначенням винуватості засудженого.

Суд не здійснював оцінки правомірності дій заявника, не встановлював наявності чи відсутності його винуватості і не робив інших висновків, що мали б преюдиційне значення для провадження щодо нього.

Такий підхід узгоджується із практикою, сформованою у рішеннях Суду (постанови від 18 травня 2020 р. у справі № 639/2837/19, від 15 квітня 2020 р. у справі № 344/2514/19, від 22 травня 2025 р. у справі № 344/12716/23, від 27 листопада 2024 р. у справі № 203/2507/15-к).

У п. 2 оскарженого вироку «Формулювання обвинувачення ...» містяться персональні дані - прізвище, ім'я, по-батькові, займана посада заявника. Сторона заявника вимагає скасування оскаржених рішень для того, щоб в результаті нового розгляду

прізвище заявника у вироку було замінено на слово «Особа», або «Особа, матеріали щодо якої виділені в окреме провадження».

Суд зазначив, що всі рішення в Єдиному державному реєстрі судових рішень (ЄДРСР) у загальному доступі є знеособленими. В обставинах цієї справи знеособлення прізвища заявника в тексті вироку не може завадити ідентифікувати його особу на підставі інших даних, згадки яких суд - враховуючи характер обвинувачення - не міг уникнути.

Тому Суд вважає, що сама по собі згадка його прізвища не може бути таким порушенням, яке зумовлює скасування або зміну судових рішень. Більше того, скасування судових рішень і, відповідно, нове коло судових розглядів, призведе до додаткових згадок заявника, що по суті суперечить меті, про яку заявляє сторона заявника.

Рішення в ЄДРСР —
reyestr.court.gov.ua/Review/133828751

Обізнаність членів банди про мету, методи діяльності та наявність зброї свідчить про згуртованість злочинного об'єднання

26 січня 2026 р. Верховний Суд колегією суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 343/734/17 залишив без задоволення касаційні скарги сторони захисту, яка стверджувала про відсутність ознак організованої злочинної групи.

Вироком районного суду, залишеним без змін ухвалою апеляційного суду, учасників озброєної групи (банди) засуджено ч. 3 ст. 146, ч. 5 ст. 185, ч. 4 ст. 187, ч. 1 ст. 14 ч. 4 ст. 187, ст. 257, ч. 3 ст. 262 КК.

У касаційних скаргах сторона захисту зазначала, що жодна з кваліфікуючих ознак організованої групи не доведена, факт знайомства засуджених між собою, не свідчить про стійкість такої групи чи банди й про її наявність у цілому.

Верховний Суд вказав, що метою створення банди було отримання незаконних доходів на постійній основі, заволодіння чужим майном, а тривалість існування банди - із серпня 2015 р. по 06 серпня 2016 р.

Місцевий суд послався на те, що:

— діючі в складі створеної та очоленої озброєної банди, засуджені в період із серпня 2015 р. по 06 серпня 2016 р. на території Хмельницької, Житомирської та Івано-Франківської областей, відповідно до попередньо розробленого плану злочинних дій і розподілу ролей, погодженого між собою, спланували, підготували та вчинили крадіжку і ряд озброєних нападів на осіб, внаслідок чого незаконно заволоділи коштами та майном потерпілих на загальну суму 213 460 грн;

— усі наявні докази свідчать про ретельне та довготривале готування обвинувачених до нападів, що у свою чергу узгоджується з диспозицією ст. 257 КК;

— стабільний склад цієї банди підтверджується наявністю постійних злочинних зв'язків між її учасниками та взаємовідносинами й усвідомленням ними характеру та мети протиправних дій. Про стабільність банди свідчить і та обставина, що обвинувачені вчиняли всі інкриміновані їм злочини одним складом, неодноразово саме засудженим залучався для перевезення один водій. Про стійкість існування банди свідчила та обставина, що обвинувачені вчинили напади на потерпілих, а також підтримували зв'язок не тільки в момент вчинення інкримінованих їм злочинів, а також напередодні та після їх вчинення;

— факт розподілу ролей між обвинуваченими під час вчинення злочинів підтверджувався тим, що саме, що засуджений як керівник у складі організованої озброєної ним банди успішно виконував надану йому функцію та здійснював дії на досягнення спільної злочинної мети (забезпечував мобільність банди, визначав роль кожного співучасника, конспірацію, яка полягала у вимкненні мобільних телефонів з метою невстановлення з'єднань під час вчинення злочинів, регулярній зміні сім-карт, зберіганні викраденого майна, тощо);

— обвинувачені використовували і носили зброю, вживали заходів для маскування, брали участь у вчиненні всіх злочинів, застосовували фізичний та психологічний тиск стосовно потерпілих шляхом демонстрації зброї, погроз її застосування та застосування під час вчинення злочинів, висували потерпілим вимоги щодо видачі коштів та цінностей і відшукання таких у приміщеннях, на які здійснювали напад, що підтверджується показаннями потерпілих, з яких встановлено узгодженість дій обвинувачених, чітке виконання ролей, при цьому з показань потерпілого встановлено, що напередодні нападу біля його будинку було затоптано траву та пошкоджено вікно, що свідчило про підготовку до майбутнього нападу, а в момент вчинення четвертий учасник нападу з'явився пізніше.

Отже, місцевий суд констатував, що:

— усі члени озброєної банди були обізнані про мету і методи її діяльності, про наявність у її членів вогнепальної та іншої зброї, про використання такої зброї в ході вчинення бандинських нападів на осіб, знали і розуміли, що зброя може бути застосована під час нападів і для подолання опору потерпілих;

— створена та очолена засудженим озброєна банда була стійкою, стабільною, згуртованою, мала чітко виражену зорганізованість, що полягала в єдиній злочинній меті і планованих озброєних нападах, з розподілом ролей кожного учасника банди;

— відповідно до попередньо узгодженого між усіма учасниками стійкої озброєної групи (банди) плану злочинних дій та розподілу ролей, з відома та під безпосереднім керівництвом засудженого кожен із підлеглих йому учасників виконував надану йому функцію та в разі потреби був готовий до виконання будь-яких дій, спрямованих на досягнення спільної злочинної мети.

За таких обставин суд першої інстанції дійшов висновку, що вказані обставини свідчать про те, що було створено стійке об'єднання для вчинення злочинів. Такі висновки суду першої інстанції є належним чином обґрунтованими і вмотивованими.

*Рішення в ЄДРСП —
reyestr.court.gov.ua/Review/133909933*

Самовільне залишення військової частини два рази, які не були об'єднані єдиним умислом, виключає можливість звільнення від кримінальної відповідальності за ч. 5 ст. 401 КК

4 лютого 2026 р. Верховний Суд колегією суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 295/2490/24 залишив без задоволення касаційну скаргу захисника мобілізованого, який самовільно залишив військову частину понад три доби без поважних причин в умовах воєнного стану.

Районний суд вироком, залишеним без змін ухвалою апеляційного суду, визнав обвинуваченого винуватим у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 5 ст. 407 КК.

У касаційній скарзі захисник зазначав, що у цій справі наявні підстави для застосування положень ч. 5 ст. 401 КК, оскільки засуджений повернувся до військової частини та за згодою командування військової частини продовжував проходити військову службу.

Верховний Суд вказав, що Законом від 20 серпня 2024 р. № 3902-ІХ, крім іншого, ст. 401 КК доповнено ч. 5 такого змісту: особа, яка під час дії воєнного стану вперше вчинила кримінальне правопорушення, передбачене ст. 407, 408 цього Кодексу, може бути звільнена від кримінальної відповідальності в порядку, передбаченому кримінальним процесуальним законодавством України, якщо вона добровільно звернулася із клопотанням до слідчого, прокурора, суду про намір повернутися до цієї або іншої військової частини або до місця служби для продовження проходження військової служби та за наявності письмової згоди командира (начальника) військової частини (установи) на продовження проходження такою особою військової служби.

З обставин формулювання обвинувачення, визнаного судом доведеним, вбачається, що засуджений вчинив два окремих діяння самовільного залишення військової частини, які не були об'єднані єдиним умислом, а тому не встановлено наявності обов'язкової умови для застосування звільнення від кримінальної відповідальності на підставі, передбаченій ч. 5 ст. 401 КК, - вчинення вперше кримінального правопорушення, передбаченого ч. 5 ст. 407 цього Кодексу.

Тож положення ч. 5 ст. 401 КК не можуть бути застосовані до засудженого.

Водночас колегія суддів зауважила, що після постановлення ухвали апеляційного суду і на цей час засуджений не позбавлений можливості самостійно або з допомогою захисника відповідно до ст. 81-1 КК ініціювати питання умовно-дostroкового звільнення від відбування покарання для проходження військової служби за контрактом в порядку, передбаченому п. 2-1 ч. 1 ст. 537, ст. 539 КПК.

*Рішення в ЄДРСП —
reyestr.court.gov.ua/Review/133909911*

Відсутність офіційної відповіді на численні звернення обвинуваченого зі скаргами на психологічний тиск та застосування недозволених методів слідства не може свідчити про ефективне розслідування

4 лютого 2026 р. Верховний Суд колегією суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 466/798/19 задовольнив частково касаційну скаргу засудженого, який посилався на застосування тиску на нього та його сім'ю.

Вироком районного суду, залишеним без змін ухвалою апеляційного суду, фігуранта визнано винуватим у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 115 КК України.

У касаційній скарзі засуджений зазначав, що дані слідчого експерименту були отримані внаслідок застосування працівниками правоохоронних органів тиску на нього та його сім'ю. Слідча вказувала засудженому, які пояснення необхідно надавати в ході цієї слідчої дії.

Верховний Суд вказав, що зважаючи на положення ст. 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних сво-

бод, за обставин, коли особа висуває небезпідставну скаргу на жорстоке поводження з нею, а саме застосування недозволених методів під час проведення слідства та дізнання, у поєднанні із загальним обов'язком держави за ст. 1 Конвенції, необхідно провести ефективне офіційне розслідування. Це означає, що таке розслідування повинно бути ретельним, а органи влади завжди повинні добросовісно намагатися з'ясувати те, що трапилося, і не покладатися на поспішні та необґрунтовані висновки для закриття кримінальної справи або використовувати такі висновки як підставу для своїх рішень.

Забезпечення перевірки заяви про застосування недозволених методів шляхом проведення уповноваженим органом офіційного розслідування щодо можливих порушень прав людини, гарантованих ст. 27, 28 Конституції України, є обов'язковим.

Однак, із матеріалів кримінального провадження вбачається, що жодної перевірки за неодноразовими зверненнями засудженого про застосування до нього недозволених методів слідства не проводилося та відповідного процесуального рішення за наслідками такої перевірки не приймалося.

Розглядаючи відповідні доводи, апеляційний суд у своєму рішенні обмежився посиланням на те, що матеріали справи не містять доказів на підтвердження доводів сторони захисту про здійснення тиску на підозрюваного, зокрема в ході слідчого експерименту.

Проте апеляційний суд не врахував, що така перевірка вищенаведених доводів, без внесення відомостей до ЄРДР і проведення належного розслідування, через призму ст. 1 Конвенції та норм національного законодавства не може розцінюватися як ефективне розслідування.

Отже, зважаючи на те, що перевірка доводів сторони захисту щодо незаконних методів досудового розслідування має суттєве значення і формальний підхід до перевірки таких тверджень є неприпустимим, однак апеляційний суд належно не перевіряв цих аргументів в установленій законом спосіб, Верховний Суд ухвалу апеляційного суду скасував і призначив новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

*Рішення в ЄДРСР —
reyestr.court.gov.ua/Review/133947322*

Для кваліфікації дій особи як виправдання збройної агресії рф не вимагається розповсюдження інформації саме невизначеному колу осіб

5 лютого 2026 р. Верховний Суд колегією суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 161/9349/23 погодився із кваліфікацією дій засудженої за встановлених судами попередніх інстанцій фактичних обставин.

Військовослужбовиця органів служби безпеки виправдовувала, визнавала правомірною збройну агресію рф проти України, розпочату у 2014 р.

Вироком, залишеним без змін ухвалою апеляційного суду, міськрайонного суду обвинувачену засуджено за ч. 1 ст. 436-2, ч. 3 ст. 436-2 КК.

У касаційній скарзі захисник зазначав, що судом не було встановлено об'єктивної сторони кримінального правопорушення, яке інкриміноване засудженій, оскільки у матеріалах кримінального провадження відсутні докази того, що вона роз-

повсюджувала інформацію, якою виправдовувала агресію рф проти України, саме невизначеному колу осіб, враховуючи, що таке спілкування вона вела виключно зі своїм братом в особистому чаті.

Верховний Суд вказав, що положення ст. 436-2 КК не містять такої обов'язкової умови для кваліфікації дій особи за ч. 1 ст. 436-2 КК, як розповсюдження інформації саме невизначеному колу осіб, а об'єктивна сторона даного кримінального правопорушення передбачає встановлення самого факту виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії, а також глорифікації її учасників виявленого зовні у відповідній поведінці особи.

Частина 3 ст. 436-2 КК передбачає відповідальність за дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, вчинені службовою особою, або вчинені повторно, або організованою групою, або з використанням засобів масової інформації.

За встановлених фактичних обставин, визнаних судом доведеними, засуджена під час спілкування упродовж березня-червня 2022 р. з братом вживала висловлювання якими виправдовувала, визнавала правомірною збройну агресію рф проти України, розпочату у 2014 р., у тому числі шляхом представлення такої агресії, як внутрішнього громадянського конфлікту, виправдовувала, визнавала правомірною, заперечувала тимчасову окупацію частини території України.

Ці дії були кваліфіковані за ч. 1 ст. 436-2 КК.

Вживання висловлювань засудженою, якими вона виправдовувала, визнавала правомірною збройну агресію рф проти України, розпочату у 2014 р., у тому числі шляхом представлення такої агресії, як внутрішнього громадянського конфлікту, виправдовувала, визнавала правомірною, заперечувала тимчасову окупацію частини території України під час спілкування ще з двома особами та з використанням месенджера «Telegram», а також «WhatsApp» під час спілкування із братом, кваліфіковані за ч. 3 ст. 436-2 КК за ознакою «повторність».

Обставини щодо спілкування з братом не заперечувала і сама засуджена, зазначаючи під час її допиту в судах, що підтримувала спілкування з братом у такий спосіб, оскільки не бажала втратити останню близьку їй людину, а тому, поширюючи для нього відповідні публікації, не заперечувала і не засуджувала їх зміст.

Таким чином, кваліфікація дій засудженої за ч. 1 ст. 436-2, ч. 3 ст. 436-2 КК, за встановлених судами попередніх інстанцій фактичних обставин, є правильною.

*Рішення в ЄДРСР —
reyestr.court.gov.ua/Review/134041241*

Закон про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донбасу не встановлює підстав для звільнення від кримінальної відповідальності за участь у терористичній організації

12 лютого 2026 р. Верховний Суд колегією суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 522/1621/24 залишив без задоволення касаційну скаргу засудженого, який посилався на неправильне застосування закону України про кримінальну відповідальність.

Районний суд вироком, залишеним без змін ухвалою апеляційного суду, засудив члена терористичної організації «ЛНР» за

участь у терористичній організації, організаційному та іншому сприяттє діяльності терористичної організації (ч. 1 ст. 258-3 КК).

У касаційній скарзі засуджений зазначав, що ст. 3 Закону України від 16 вересня 2014 р. № 1680-VII «Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей» гарантовано недопущення кримінального переслідування та покарання осіб - учасників подій на території Донецької та Луганської областей.

Оскільки Закон України від 17 березня 2015 р. № 256-VIII «Про внесення зміни до статті 10 Закону України «Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей», яким було відтерміновано введення в дію ст. 2-9 Закону № 1680-VII, прийнято після вчинення ним інкримінованих йому злочинів, тому відповідно до вимог чинного законодавства він не має зворотної дії в часі і його (засудженого) кримінальне переслідування є незаконним.

Верховний Суд вказав, що Закон № 1680-VII визначає особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей.

За змістом ст. 3 КК, кримінальна протиправність діяння, а також його караність та інші кримінально-правові наслідки визначаються тільки цим Кодексом, а зміни до нього вносяться лише спеціальними законами.

Закон № 1680-VII за своєю правовою природою є декларативно-процесуальним актом, який не вносить змін до КК та не встановлює підстав для звільнення від кримінальної відповідальності, передбачених Розділом IX Загальної частини цього Кодексу. Також, на відміну від закону про амністію, він не має самостійної прямої дії для звільнення особи від відповідальності.

Частина 1 ст. 258-3 КК, яка передбачає кримінальну відповідальність за участь у терористичній організації, на час розгляду кримінального провадження стосовно засудженого є чинною.

Отже, оскільки Закон № 1680-VII не декриміналізував участь у терористичній організації, доводи касаційної скарги про протилежне позбавлені підстав.

Встановлення Законом № 256-VIII процесуальних особливостей введення в дію Закону № 1680-VII не змінює правової природи останнього.

Згідно зі ст. 58 Конституції України та ст. 5 КК закон про кримінальну відповідальність має зворотну дію лише у випадках, якщо він скасовує кримінальну відповідальність, пом'якшує покарання чи іншим чином поліпшує становище особи.

Закон № 256-VIII, як і Закон № 1680-VII, не є законом про кримінальну відповідальність, і його прийняття, навіть після вчинення інкримінованих засудженому дій, не змінює норм КК і не впливає на караність діяння, передбаченого ст. 258-3 КК.

Суд виходить з того, що амністія та декриміналізація можуть мати місце лише на підставі спеціального закону, який безпосередньо скасовує кримінальну відповідальність.

Такий підхід узгоджується з правовою визначеністю як складовою верховенства права.

Ураховуючи викладене, суди першої та апеляційної інстанцій правильно застосували закон України про кримінальну відповідальність, оскільки жодним законом України кримінальну відповідальність за участь у терористичній організації не скасовано та не виключено.

Твердження особи про зайняття посади в окупаційній адміністрації внаслідок примусу без підтвердження застосування до неї заходів фізичного чи психологічного характеру свідчить про добровільне зайняття такої посади

12 лютого 2026 р. Колегія суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду у справі № 644/2676/23 залишила без задоволення касаційну скаргу захисниці, яка посилалась на неправильне застосування закону України про кримінальну відповідальність.

Громадянка України добровільно зайняла в окупаційній адміністрації держави-агресора посаду, пов'язану з виконанням організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарських функцій, зокрема виконувала обов'язки завідувачої Територіальним центром соціального обслуговування (надання соціальних послуг) військово-цивільної адміністрації.

Вироком районного суду, залишеним без змін ухвалою апеляційного суду, обвинувачену засуджено за ч. 5 ст. 111-1 КК.

У касаційній скарзі захисниця зазначала, що всупереч приписам ст. 91 КПК не з'ясовано обставин, які підлягають доказуванню, зокрема щодо фактичної наявності посади в.о. завідувачої ТЦ та добровільності її зайняття засудженою з огляду на примусове залучення осіб до роботи впродовж окупації та ст. 51 Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни. Також звертала увагу на розбіжності в представлених стороною обвинувачення документах, у котрих зазначено різні посади.

Верховний Суд вказав, що засуджена не заперечувала факту зайняття посади у створеній державою-агресором окупаційній адміністрації, однак наполягала на тому, що через погрози та застосування насильства, відсутність можливості виїхати на підконтрольну Україні територію, вона не мала іншого вибору, ніж погодитися працювати й виконувала обов'язки бухгалтера.

Спростовуючи таку версію засудженої, апеляційний суд слушно зважив на те, що вона не намагалася виїхати з тимчасово окупованої території.

На користь рішення суду про необхідність відхилення позиції засудженої стосовно примушування зайняти посаду свідчить також відсутність у справі даних, які би підтверджували, що вона після звільнення тимчасово окупованої території зверталася до компетентних органів із заявою про застосування до неї з боку окупаційної влади заходів фізичного й психологічного характеру. Немає таких відомостей і в касаційній скарзі.

За правовим унормуванням фізичний або психічний примус належить до обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння. Згідно зі ст. 40 КК не є кримінальним правопорушенням дія або бездіяльність, учинена під безпосереднім впливом фізичного примусу, унаслідок якого особа не могла керувати своїми вчинками; питання про перебування особи під психічним примусом вирішується відповідно до положень ст. 39 цього Кодексу, котрі визначають ознаки крайньої необхідності. За вказаною нормою кримінальна відповідальність виключається у двох випадках: 1) діяння було спрямоване на усунення небезпеки, що безпосередньо загрожує особі чи охоронюваним законом правам цієї людини або інших осіб, а також суспільним інтересам чи інтересам держави, якщо ця небезпека в даній обстановці не можна було усунути іншими засобами і якщо при цьому не було допущено перевищення меж крайньої необхідності; 2) унаслідок сильного душевного хвилювання, викликаного небезпекою, що загрозувала, особа, яка перевищила межі крайньої необхідності, не могла оцінити відповідність заподіяної шкоди цій небезпеці.

Рішення в ЄДРСР —
reyestr.court.gov.ua/Review/134197254

Проте в справі, що розглядалася, не встановлено обставин, які в юридичному аспекті виключають кримінальну протиправність діяння. Тож засуджена могла керувати своїми вчинками, не зазнаючи фізичного або психічного примусу, який би виключав наявність вини у формі умислу, а висновок апеляційного суду про добровільність зайняття ОСОБА_6 посади узгоджується із законодавчим унормуванням.

У контексті окресленого не є релевантним посилення захисника на ст. 51 Женевської конвенції, адже судом було встановлено, що засуджена добровільно співпрацювала з окупаційною владою держави-агресора. Не залишилися без оцінки й відповіді суду аргументи сторони захисту про те, що засуджена не обіймала посади, пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарських функцій. За результатами перевірки наявних у справі доказів апеляційний суд дійшов протилежного висновку.

При цьому згаданий суд урахував показання свідків, згідно з якими засуджена під час окупації смт Шевченкове працювала на посаді в. о. завідувачої ТЦ, надавала вказівки підлеглим, які звітували перед нею про виконану роботу, керувала розподілом гуманітарної допомоги, розповсюджувала листівки, організувала прийом на роботу до центру нових працівників, обговорювала з підлеглими питання оплати праці в рублях. Крім того, апеляційний суд узяв до уваги представлені в справі документи.

Щодо посилення в касаційній скарзі на розбіжності в назвах незаконно створеного органу та посади засудженої, то такі недоліки оформлення документів самі собою в розумінні ст. 87 КПК не перекреслюють допустимості доказів і не ставлять під сумнів зайняття засудженою керівної посади в окупаційній адміністрації.

Тому за встановлених фактичних обставин кримінального провадження суд апеляційної інстанції правильно погодився з кваліфікацією вчиненого засудженою діяння за ст. 111-1 КК. Така юридична оцінка узгоджується з практикою Суду (див., наприклад, постанови від 31 січня, 3 грудня 2024 р., 29 січня, 6 та 13 лютого 2025 р. у справах № 638/5446/22, 383/426/23, 202/3884/23, 161/9079/23, 185/2163/23 відповідно).

*Рішення в ЄДРСР —
reyestr.court.gov.ua/Review/134123987*

**Вчинення особою домашнього насильства,
яке є умисним нетяжким злочином,
виключає можливість звільнення її
від кримінальної відповідальності
у зв'язку з примиренням з потерпілим**

17 лютого 2026 р. Верховний Суд колегією суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 449/287/25 задовольнив касаційну скаргу прокурора, який не погоджувався із судовими рішеннями через неправильне застосування закону України про кримінальну відповідальність.

Районний суд ухвалою, залишеною без змін ухвалою апеляційного суду, звільнив фігуранта від кримінальної відповідальності за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 126-1 КК, на підставі ст. 46 КК у зв'язку з примиренням винного з потерпілою; кримінальне провадження - закритв.

У касаційній скарзі прокурор зазначав, що суди не врахували того, що вчинене фігурантом кримінальне правопо-

рушення є умисним нетяжким злочином, що виключає його звільнення від кримінальної відповідальності за вказаною нормою закону.

Верховний Суд вказав, що ст. 46 КК передбачено, що особа, яка вперше вчинила кримінальний проступок або необережний нетяжкий злочин, крім корупційних кримінальних правопорушень, кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією, порушень правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керували транспортними засобами у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебували під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона примирилася з потерпілим та відшкодувала завдані нею збитки або усунула заповідану шкоду.

Стаття 126-1 КК передбачає кримінальну відповідальність за вчинення домашнього насильства - кримінального правопорушення, яке є умисним нетяжким злочином (ч. 4 ст. 12 КК).

Відтак за встановлених судами обставин звільнення фігуранта від кримінальної відповідальності на підставі ст. 46 КК виключається.

Отже, Верховний Суд дійшов висновку, що суди першої та апеляційної інстанцій неправильно застосували закон України про кримінальну відповідальність, а тому ухвали районного суду та апеляційного суду скасував і призначив новий розгляд у суді першої інстанції.

*Рішення в ЄДРСР —
reyestr.court.gov.ua/Review/134323129*

**Підписання актів приймання будівельних робіт
без належного контролю, що призвело до
перерахування коштів за невиконані роботи,
кваліфікується як службова недбалість**

19 лютого 2026 р. Верховний Суд колегією суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 175/2096/17-к залишив без задоволення касаційну скаргу захисника, який просив закрити кримінальне провадження на підставі п. 1 ч. 1 ст. 284 КПК.

Обвинувачений, будучи генеральним директором ТОВ, тобто займаючи посаду, пов'язану з виконанням організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарських функцій, уклав договір з міською радою (Замовник) в особі заступника міського голови про виконання робіт по об'єкту «Капітальний ремонт покрівлі комунального дошкільного учбового закладу (ясли-садок)».

На виконання умов договору з розрахункового рахунку Замовника на розрахунковий рахунок ТОВ у якості передплати 30% перераховано кошти у розмірі 229 756,68 грн.

У подальшому, обвинувачений, формально ставлячись до обов'язків щодо виконання умов договору, належним чином не перевіряв об'єм та вартість виконаних робіт, після чого склав та завірив власним підписом акти приймання виконаних будівельних робіт, вказавши об'єм виконаних робіт, який на той час не відповідав його фактичному виконанню та проектно-кошторисній документації.

Зазначені акти він передав Замовнику, який, не будучи обізнаним про реальні об'єми виконаних робіт, прийняв та підписав їх, на підставі чого на виконання умов договору з розрахункового рахунку Замовника на розрахунковий рахунок ТОВ перераховано кошти у розмірі 659 250 грн.

Вироком районного суду, залишеним без змін ухвалою апеляційного суду, обвинуваченого засуджено за ч. 2 ст. 367 КК.

У касаційній скарзі захисник зазначав, що місцевий суд не надав належної оцінки позиції захисту про відсутність події злочину у зв'язку з відсутністю заподіяної шкоди потерпілій стороні, помилково зазначивши, що захист оспорював наявність складу злочину.

Верховний Суд вказав, що місцевий суд дійшов висновку про доведеність винуватості засудженого у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 367 КК, на підставі оцінки показань самого засудженого, який свою винуватість не визнав, водночас не заперечував проведення робіт на об'єкті за договором та підписання актів приймання виконаних робіт, вказавши, що всі роботи були проведені у відповідності до проектно-кошторисної документації.

Крім того, суд надав оцінку показанням представника потерпілого, яка зауважила, що після проведення ремонтних робіт було виявлено протікання покрівлі, про що складено акт про усунення недоліків. Також суд оцінив показання свідка, яка вказала, що після проведення робіт у жовтні виявлено протікання даху, недоліки були усунуті, про що складений відповідний акт, однак через деякий час покрівля знову почала протікати. Судом першої інстанції надано оцінку також показанням свідків, які були присутні під час огляду покрівлі дитячого закладу «Івушка» та стін з протіканням. За наслідками огляду зафіксовано незадовільний стан будівельних робіт, відібрано відповідні зразки матеріалів та складено протокол огляду.

Апеляційний суд погодився з висновками суду першої інстанції про доведеність винуватості засудженого у вчиненні інкримінованих йому дій з огляду на те, що службова недбалість є злочином з матеріальним складом, який є закінченим з моменту заподіяння шкоди.

Враховуючи, що висновком експерта підтверджено факт заподіяння шкоди, спричиненої злочинними діями, за встановлених фактичних обставин подальші спроби засудженого усунути таку шкоду не свідчать про відсутність в його діях інкримінованого йому складу кримінального правопорушення, а відповідно і не дають підстав стверджувати про відсутність події злочину як такої.

Таким чином, апеляційний суд, з чим погодилася і колегія суддів, дійшов обґрунтованого переконання, що в умовах обізнаності засудженого про порушення за вказаним фактом кримінального провадження, усунення заподіяної шкоди може свідчити про його бажання уникнути кримінальної відповідальності, а тому не впливає на правильність кваліфікації його дій, як і не вказує про відсутність у його діях складу будь-якого кримінального правопорушення.

В даному випадку службова недбалість, про яку зазначено у мотивувальній частині вироку суду першої інстанції, полягає саме в підписанні засудженим актів приймання виконаних будівельних робіт за відсутності належного контролю за обсягом і якістю проведених робіт, використанням відповідних (передбачених проектно-кошторисною документацією) матеріалів, на підставі яких Замовником було безпідставно перераховано кошти на розрахунковий рахунок ТОВ у розмірі 519 312 грн за невиконані роботи та невикористані матеріали.

Правомірним є застосування такої обтяжуючої обставини, як вчинення злочину з використанням умов воєнного стану, за пособництво в підробленні документів групою осіб для виїзду за кордон особами, виїзд яких обмежено

19 лютого 2026 р. Верховний Суд колегією суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 163/790/24 залишив без задоволення касаційну скаргу захисника, який посилався на неправильне застосування закону України про кримінальну відповідальність у частині визнання обставиною, що обтяжує покарання, вчинення злочину з використанням умов воєнного стану.

Районний суд вироком, залишеним без змін ухвалою апеляційного суду, визнав винуватим обвинуваченого у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 5 ст. 27 і ч. 3 ст. 358, ч. 4 ст. 358 КК.

У касаційній скарзі захисник зазначав, що місцевий суд безпідставно відніс до обставини, що обтяжує покарання, вчинення злочину з використанням умов воєнного стану, оскільки не доведено, що обвинувачений вчинив ці злочини, використовуючи такий стан.

Верховний Суд вказав, що згідно з п. 11 ч. 1 ст. 67 КК обставиною, що обтяжує покарання, є вчинення злочину з використанням умов воєнного або надзвичайного стану.

Зміст цієї норми свідчить, що для її застосування необхідно встановити:

- 1) факт дії воєнного стану;
- 2) причинний зв'язок між умовами такого стану та способом вчинення злочину;
- 3) використання винним об'єктивних обмежень або особливостей правового режиму для полегшення реалізації злочинного наміру.

Суди попередніх інстанцій встановили, що у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України Президент України Указом від 24 лютого 2022 р. № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затвердженим Законом України від 24 лютого 2024 р. № 2102-IX, увів воєнний стан на всій території України, який неодноразово продовжував. З огляду на введення воєнного стану, на законодавчому рівні запроваджено обмеження щодо перетину державного кордону особам призовного віку.

Також суди з'ясували, що засуджений вчинив пособництво в підробленні документів за попередньою змовою групою осіб та використав завідомо підроблені документи, які підтверджували наявність підстав для виїзду за межі України в період дії воєнного стану, коли виїзд чоловіків призовного віку був обмежений.

З матеріалів кримінального провадження видно, що суди встановили не лише факт дії воєнного стану, а й зв'язок між умовами такого стану та способом вчинення злочинів засудженим.

Отже, неправильного застосування п. 11 ч. 1 ст. 67 КК суди не допустили. Підстав для виключення обставини, що обтяжує покарання, а саме вчинення злочину з використанням умов воєнного стану, із судових рішень немає.

ДОБРОГО ДНЯ, ДРУЗІ!

Мене звати Анна ТРУШОВА, я комунікаційна менеджерка Центру громадянських свобод, лауреата Нобелівської премії миру і буду рада запросити вас на важливий захід.

Запрошуємо вас висвітлити презентацію Мапи євроінтеграції з прав людини — унікального аналітичного інструменту, який допоможе зрозуміти, наскільки реально українське законодавство відповідає стандартам Європейського Союзу.

Євроінтеграція — це не лише економіка, а передусім цінності та права людини. Чи готова Україна до виконання цих стандартів та які «червоні лінії» існують у переговорному процесі? Про це говоритимуть правозахисники, представники державних інституцій та експерти ЄС.

Під час заходу ми обговоримо:

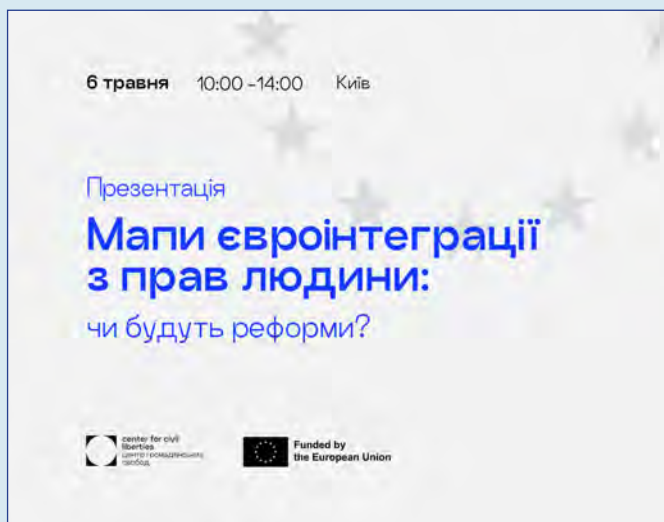
- Презентацію Мапи як онлайн-інструменту для моніторингу реформ;
- Пріоритетні проблеми прав людини в процесі вступу до ЄС;
- Розробку Національної Стратегії з прав людини до 2035 року;
- Чи можливі компроміси у виконанні правозахисних вимог ЄС.

Спікери: Представники Центру громадянських свобод, представники ЄС в Україні, державні посадовці та провідні правозахисники.

Для журналістів передбачена можливість поставити запитання спікерам під час дискусійної панелі. Захід відбуватиметься українською мовою із синхронним перекладом англійською.

Акредитація медіа обов'язкова за посиланням: bit.ly/Accreditation_CCL

Для представників ГО та міжнародних партнерів реєстрація тут: forms.gle/URRYQA8Ms4z7NGdn8

Будемо раді бачити вас серед учасників та вдячні за поширення анонсу!

ВИДАВНИЦТВО «ЮРИНКМ ПРЕС» ПРОПОНУЄ:

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

І. А. Смаль **Теоретичні та практичні аспекти використання електронних доказів у кримінальному процесі України:** монографія.

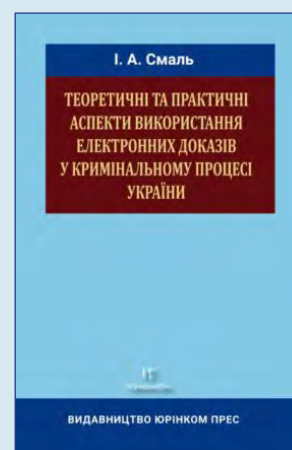
Юрінком Прес, 2025. 282 с.

ISBN 978-617-8498-03-0

Монографія присвячена комплексному дослідженню теоретичних та практичних аспектів використання електронних доказів у кримінальному процесі України. У роботі було досліджено витoki, становлення та розвиток концепції електронних доказів у кримінальному процесі крізь призму доктринальних підходів, судової практики та технологічного прогресу. Виділено характерні ознаки електронних доказів, окрему увагу приділено дослідженню правової природи електронних доказів, що сприяло пошуку додаткових аргументів щодо необхідності виділення електронних доказів як самостійного процесуального джерела.

Логічною частиною роботи став розгляд проблемних питань дотримання «права на приватність» під час провадження слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій. Сформульовано низку висновків та пропозицій змін до законодавства, спрямованих на удосконалення як нормативної регламентації, так і практики використання в кримінальному провадженні електронних доказів.

Монографія буде корисною для юристів-практиків, учених-правознавців, викладачів, аспірантів, студентів юридичних навчальних закладів, а також усіх, хто цікавиться питаннями кримінального процесу.

Приймаються замовлення.
E-mail: info@yurincompress.com
Тел.: +38 (066) 003-21-65

ПЕРЕДПЛАТА НА II ПІВРІЧЧА 2026 РОКУ

ЮРИДИЧНА УКРАЇНА

Період передплати	Вартість
1 місяць	221 грн
півріччя	1326 грн

Передплатний індекс 01757
Періодичність виходу — 12 разів на рік

ЧАСОПИС УКРАЇНСЬКОГО СУДОЧИНСТВА

Період передплати	Вартість
на 3 місяці	270 грн
на рік	1080 грн

Передплатний індекс 76351
Періодичність виходу — 4 рази на рік

БЮЛЕТЕНЬ ЗАКОНОДАВСТВА І ЮРИДИЧНОЇ ПРАКТИКИ УКРАЇНИ

Період передплати	Вартість
на 1 місяць	399 грн
на рік	4788 грн

Передплатний індекс 74052
Періодичність виходу — 12 разів на рік

ПЕРЕДПЛАТА

сайт: yurincompress.com
pressa.yurincom.com

Довідка за тел: +38 (66) 003-21-64,
+38 (66) 003-21-65

e-mail: jukr@yurincom.kiev.ua
info@yurincompress.com
pressa@yurincom.kiev.ua

ВИДАВНИЦТВО «ЮРИНКОН ІНТЕР» ПРОПОНУЄ:

ЩОДО МОВИ ПРАВНИЧОЇ

Щодо мови правничої: підручник / Сергій Головатий, доктор юридичних наук, член-кореспондент Національної академії правових наук України. Київ: Наш формат, 2024. 1016 + 32 стр. (вклейка)
ISBN 978-617-8277-77-2

Ця книга – про українську правничу мову, яка зазнала глибокого змосковщення, особливо від кінця 20-х років ХХ ст. за тотальної советизації всіх сфер життя українців. Советизація поняття «право» через нашарування на нього ідеології «червоного», «революційного» та «радянського» спричинила спотворення смислів і знищення сутності ключових понять і явищ у царині права, що їх в українській мові досі позначають за московськими моделями як правова держава, правовий закон, правова норма, правова система, правова наука, правова позиція тощо.

Приймаються замовлення.

nashformat.ua

Тел.: (063) 242-27-04 / (067) 247-57-37 / (099) 710-75-57

ПЕРЕДПЛАТА НА ІІ ПІВРІЧЧА 2026 РОКУ

Видавництво «Юрінком Прес» нагадує, що триває передплатна кампанія на 2026 рік на всі видання.

Передплата здійснюється в усіх відділеннях Укрпошти в Україні,

а також безпосередньо у видавництві або онлайн на сайті yurincopress.com

Найменування (мовою оригіналу)	Періодичність	Мін. період передплати	Вартість		
			1 місяць	II півріччя	річна
21615 Юридичний вісник України (річна передплата)	1 раз на тижд.	1 міс.			2 760 ⁰⁰
33787 Юридичний вісник України	1 раз на тижд.	1 міс.	280 ⁰⁰	1 680 ⁰⁰	3 360 ⁰⁰
74052 Бюлетень законодавства і юридичної практики України	1 раз на міс.	1 міс.	399 ⁰⁰	2 394 ⁰⁰	4 788 ⁰⁰
01757 Юридична Україна	1 раз на міс.	1 міс.	221 ⁰⁰	1 326 ⁰⁰	2 653 ⁰⁰
08440 Комплект юриста «Елітний»: Юридичний вісник України + Бюлетень законодавства і юридичної практики України + Юридична Україна	1 раз на міс. (газ. – 1 раз на тижд., журн. – 1 раз на міс.)	1 міс.	880 ⁰⁰	5 280 ⁰⁰	10 560 ⁰⁰
22404 Комплект юриста «Загальний»: Юридичний вісник України + Бюлетень законодавства і юридичної практики України	1 раз на міс. (газ. – 1 раз на тижд., журн. – 1 раз на міс.)	1 міс.	659 ⁰⁰	3 594 ⁰⁰	7 908 ⁰⁰
Електронні видання					
86342 Юридичний вісник України (електронний варіант – річна передплата)	1 раз на тижд.	1 міс.	120 ⁰⁰	720 ⁰⁰	1 440 ⁰⁰
76352 Юридична Україна (електронний варіант)	1 раз на міс.	1 міс.	144 ⁰⁰	864 ⁰⁰	1 728 ⁰⁰
76589 Юридичний вісник України (електронний варіант – річна передплата)					1 152 ⁰⁰
76351 Часопис українського судочинства (електронний варіант)	1 раз на 2 міс.	2 міс.	180 ⁰⁰	540 ⁰⁰	1 080 ⁰⁰
76612 Комплект «Українське судочинство»: Юридичний вісник України + Часопис українського судочинства (електронний варіант)	1 раз на міс. (газ. – 1 раз на тижд., журн. – 1 раз на 2 міс.)	2 міс.	300 ⁰⁰	1 260 ⁰⁰	2 520 ⁰⁰

Шановні передплатники!

Пропонуємо оформити річну передплату на наші періодичні видання:

«Бюлетень законодавства і юридичної практики України» – передплатний індекс **74052**, або комплекти юриста «Загальний» – **22404** та «Елітний» – **08440**.

Ми ж, у свою чергу, презентуємо передплатникам щоденник-довідник юриста на 2026 рік.

3 приводе передплати звертайтеся за тел: 066-003-21-64 yurincoprint@gmail.com

066-003-21-64
04209, Київ-209,
вул. Героїв Дніпра, 316
www.yurincopress.com
yurincop.print@gmail.com
golovred@yurincop.kyiv.ua

Редакція не завжди поділяє позицію авторів публікацій

За точність викладених фактів відповідає автор (рекламодавець)

Редакція зберігає за собою право редагувати, скорочувати надіслані матеріали та змінювати їхні назви. Прохання до авторів: додавати до надісланих матеріалів особисте фото. Редакція веде листування з читачами тільки на сторінках газети. Номер набрано і зверстано у комп'ютерному центрі видавничої організації «Юрінком Прес». Передрук матеріалів виключно з посиланням на «ЮВ».

Свідоцтво про реєстрацію
КВ № 7992 від 15.11.23 року

- Ідентифікатор медіа R30-02607
- Передплата в усіх відділеннях зв'язку
- Передплатний індекс 21615
- Загальний місячний наклад – 20 000
- Друк: ТОВ «Про Формат» м. Київ, вул. Кирилівська, 86
- Замовлення №
- Підписано до друку 30.04.2026 р.

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

ISSN 1992-9277

4 1820283 1070042